

Masarykova univerzita

Ekonomicko-správní fakulta

Studijní obor: Evropská hospodářská, správní a kulturní studia



KONCEPCE STŘEDNÍ EVROPY

Concepts of the Central Europe

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Prof. PhDr. Ivo POSPÍŠIL, DrSc.

Autor:

Barbora JARÁBKOVÁ

Brno, 2012

Katedra ekonomie

Akademický rok 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Pro: JARÁBKOVÁ Barbora

Obor: Evropská hospodářská, správní a kulturní studia

Název tématu: KONCEPCE STŘEDNÍ EVROPY
Concepts of Central Europe

Zásady pro vypracování

Problémová oblast, cíl práce, postup a použité metody:

Cílem bakalářské práce je opísat různé vymedzení priestoru strednej Európy, rozobrať najznámejšie koncepcie stredoeurópskeho priestoru a zamyslieť sa nad tým, prečo sa napokon nemohli uskutočniť. Na záver sa pozrieť na súčasnú situáciu v strednej Európe a začlenenie štátov do globálnej politiky.

Rozsah grafických prací: (Předpoklad cca 10 tabulek a grafů)

Rozsah práce bez příloh: 35 – 40 stran

Seznam odborné literatury:

- HODŽA, Milan. *Federácia v strednej Európe :a iné štúdie*. Vyd. 1. Bratislava: Kalligram, 1997. 359 s. ISBN 80-7149-161-6.
- KREJČÍ, Oskar. *Geopolitika stredoevropského prostoru :horizonty zahraniční politiky České republiky a Slovenské republiky*. 1. vyd. Praha: Ekopress, 2000. 318 s. ISBN 80-86119-29-7.
- KOSÍK, Karel. *Století Markéty Samsové*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1993. 205 s. ISBN 80-202-0442-3.
- POSPÍŠIL, Ivo. *Střední Evropa a Slované :(problémy a osobnosti)*. 1. vyd. Brno: Masarykova universita, 2006. 246 s. ISBN 80-210-4174-9.
- *V kleštích dějin :střední Evropa jako pojem a problém*. ISBN 9788072943234.

Vedoucí bakalářské práce: **Prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.**

Datum zadání bakalářské práce: **28. 11. 2011**

Termín odevzdání diplomové práce a vložení do IS je uveden v platném harmonogramu akademického roku.

.....
vedoucí katedry

.....
děkan

V Brně dne 28. 11. 2011

Meno a priezvisko autora: Barbora Jarábková
Názov bakalárskej práce: Koncepcie střední Evropy
Názov práce v angličtine: Concepts of the Central Europe
Katedra: Katedra ekonomie
Vedúci bakalárskej práce: Prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.
Rok obhajoby: 2012

Anotácia

Bakalárska práca „Koncepcie střednej Európy“ je poňatá ako výpočet a analýza niektorých známych a zaujímavých koncepcií. V úvodnej časti sa zameriavam na zložité vymedzenie priestoru stredoeurópskeho regiónu, či už z hľadiska geopolitického, geografického, ale i historického a kultúrneho. Na to nadväzujem charakteristikou národnostného zloženia Rakúsko-uhorskej monarchie. V nasledujúcej časti sa už venujem jednotlivým koncepciám, a to panslavistickému a pangermánskému prúdu, koncepcii Neumannovej Mitteleuropy, návrhom slovenských osobností Kollára a Štúra, Rakúskej federácii Františka Palackého i Milanovi Hodžovi a jeho návrhu na vytvorenie federácie v strednej Európe. Ďalej je opísaný a rozobraný model disidenta Kunderu. Poslednú kapitolu venujem koncepciám a zmenám po roku 1989.

Annotation

Bachelor's thesis „Concepts of the Central Europe“ is taken as enumeration and analysis of some known and interesting concepts. In the first part I focus on complicated definition of the Central Europe, in terms of geopolitics, geography, but also history and culture. I continue with the characteristic of ethnic composition of the Austro-Hungarian empire. In the next part attention is paid to the concepts – panslavic and pangerman visions, concept of Neumann's Mitteleuropa, projects of Slovak personalities Kollár and Štúr, Palacký's Austrian federation and Milan Hodža and his project of creating Federation in Central Europe. In the following part is described the model of dissident Kundera. The last chapter is devoted to the concepts and changes after 1989.

Kľúčové slová

Stredná Európa, koncepcia, Rakúsko-Uhorsko, Nemecko, východný blok

Key words

Central Europe, concept, Austro-Hungarian empire, Germany, Eastern Bloc

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Koncepce střední Evropy* vypracovala samostatně pod vedením prof. PhDr. Ivo Pospíšila, DrSc. a uvedla v ní všechny použité literární a jiné odborné zdroje v souladu s právními předpisy, vnitřními předpisy Masarykovy univerzity a vnitřními akty řízení Masarykovy univerzity a Ekonomicko-správní fakulty MU.

V Brně dne

vlastnoruční podpis autora

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa rada pod'akovala prof. PhDr. Ivo Pospíšilovi, DrSc. za cenné rady a odborné pripomienky pri tvorbe tejto bakalárskej práce. Ďalej ďakujem i zamestnankyniam mestskej knižnice v Senici, ktoré mi pomohli zohnať potrebnú literatúru.

OBSAH

Úvod.....	8
1. Stredná Európa.....	9
1.1. Vymedzenie priestoru strednej Európy.....	9
1.2. Národy v strednej Európe.....	12
2. Modely usporiadania strednej Európy.....	15
2.1. Pangermanizmus.....	15
2.2. Nemecká stredná Európa – Mitteleuropa.....	17
2.3. Panslavizmus.....	21
2.4. Austroslavizmus a František Jozef Palacký.....	25
2.5. Milan Hodža – Federácia v strednej Európe.....	29
2.6. Elemér Hantos a jeho vízie.....	35
2.7. Disidenti - Milan Kundera.....	36
3. Koncepcie a zmeny po roku 1989.....	38
3.1. Vyšehradská skupina.....	39
3.2. CEFTA: Stredoeurópska zóna voľného obchodu.....	41
3.3. SEI: Stredoeurópska iniciatíva.....	41
3.4. Stredná Európa v EÚ.....	43
3.5. Stredná Európa v NATO.....	43
Záver.....	45
Zoznam použitej literatúry.....	46
Zoznam tabuliek.....	50
Zoznam obrázkov.....	50

Úvod

Stredná Európa je územie, ktoré leží medzi východnou a západnou Európou. Minimálne geograficky sem môžeme zaradiť Nemecko, Poľsko, Česko, Slovensko, Maďarsko, Rakúsko, Lichtenštajnsko, Švajčiarsko, Slovinsko, poprípade časti ďalších štátov, napr. Vojvodinu, Sedmohradsko, Zakarpatskú Ukrajinu, či časť severného Talianska. Na druhú stranu však politicky zaradíme Nemecko, Rakúsko, Švajčiarsko či Lichtenštajnsko spravidla do západnej Európy. Ďalšie úvahy zasa hovoria o tom, že štáty strednej Európy kultúrne i historicky patria k západnej Európe, no po 2. svetovej vojne a vzniku dvoch blokov, boli politicky začlenené k Východu. Tým sa nám vynára otázka, či vôbec dokážeme presne vymedziť stredoeurópsky priestor a ktoré štáty môžeme do neho zaradiť?

Stredoeurópska oblasť bola dlhé storočia predmetom sporov, mnohí v ňom videli významné strategické územie. Už počas existencie Rímskej ríše, tvorila Stredná Európa akúsi nárazníkovú zónu voči nepriateľským kmeňom a viedla tadeť i známa *Lines Romanus*. Ďalším významným medzníkom v histórii je vznik Veľkomoravskej ríše, kedy sa táto oblasť zaradila do kresťanského sveta. V stredoveku musela čeliť nájazdom z Osmanskej ríše, či protestantsko-katolíckym sporom a povstaniam, reformáciám i protireformáciám. Počas existencie Rakúsko-Uhorska by sme ju mohli nazvať „kvázi“ ucelenou a zjednotenou. Ako však vieme, po 1. svetovej vojne sa situácia úplne zmenila, vzniká mnoho nových národných štátov a stredná Európa sa rozdrobila. Neskôr sa stala súčasťou východného bloku a po jeho páde sa snaží aktívne začleniť do európskeho i celosvetového diania. Príkladom môže byť vznik CEFTY, SEI či V4, čo je hospodárska spolupráca Česka, Slovenska, Poľska a Maďarska, alebo pristúpenie stredoeurópskych štátov k rôznym organizáciám svetového významu, ako sú NATO či Európska Únia.

V histórii vzniká rada návrhov a koncepcií strednej Európy, ktoré by sme mohli rozdeliť do 2 základných podôb. Prvá skupina zastáva názor, že Nemecko patrí do stredoeurópskeho regiónu a predstavuje ho ako centrálny štát tejto oblasti, druhá, naopak, Nemecko vylučuje. S prvým poňatím súhlasili obhajcovia pangermanizmu, ktorí sa rozdelili na 2 veľké skupiny, a to prívržencov veľkonemeckej alebo malonemeckej koncepcie. Azda najznámejším predstaviteľom myšlienky vytvorenia Mitteleuropy bol Neumann, ktorý vypracoval presný plán fungovania strednej Európy, ktorej jadrom by bolo Nemecko. Opakom bol panslavistický prúd, ktorý obhajoval myšlienku zjednotenia všetkých Slovanov do veľkého jednotného politického celku. Stúpenkami boli mnohí politici zo Slovenska i Čiech, napr. Štúr, Kollár či Kramár. V ďalšej časti sa venujem koncepcii Palackého a jeho idei vytvorenia Rakúskej federácie, ale hlavne Hodžovi a jeho návrhu vytvorenia federácie v strednej Európe, podunajskej federácie. Venujem mu pomerne veľkú časť, pretože jeho myšlienky pokladám za veľmi pokrokové a inšpirujúce, dokonca možno mnohé z nich implementovať i v dnešnej dobe. Na záver sú už len v stručnosti spomenuté návrhy po roku 1989 a najmä vývoj v strednej Európe po páde východného bloku a jej začlenenie do globálnej politiky.

1. Stredná Európa

1.1. Vymedzenie priestoru strednej Európy

Stredná Európa je región ležiaci medzi oblasťami východnej a západnej Európy, ktorý môžeme hľadať v pruhu od Stredoeurópskej nížiny na severe po Balkán na juhu. Je to región, ktorý je prístupný od 5 morí, a to Severného, Baltského, Čierneho, Jadranského a Egejského. Geografia definuje jej hranice na severe a na juhu. Od severnej Európy a Škandinávie je oddelená Baltským morom a od Apeninského polostrova a Talianska, Alpami. Hranice s východnou a západnou Európou však už tak presne definované nie sú, a preto sa kultúrne a zemepisne skôrviac pohybujú v smere Západ-Východ ako Sever-Juh. Podstatnú časť strednej Európy tvorí rieka Dunaj, ktorá spájala Nemcov, západných a južných Slovanov, Maďarov a dotýkala sa i oblastí východných Slovanov.¹

Obr. č. 1: Stredná Európa



Prameň: Internetový zdroj wikipédia: http://en.wikipedia.org/wiki/Central_Europe

Musíme však starostlivo rozlišovať medzi geografickým a geopolitickým vymedzením priestoru stredoeurópskeho regiónu, pričom „geopolitické vymedzenie existuje v dvoch základných podobách, a to bez Nemecka a s Nemeckom.“² V histórii existuje rada koncepcií, ktoré predstavujú Nemecko ako centrálny štát strednej Európy, a naopak ďalšie, ktoré ho vyradujú. S prvým poňatím súhlasilo mnoho nemeckých ekonómov, napr. Friedrich List,

¹ POSPÍŠIL, I. *Střední Evropa a Slované*. 1.vyd. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2006. 246 s. ISBN 8021041749, s. 14

² Taktiež s. 11

ktorý šíril víziu nemecky vedenej strednej Európy s dvoma veľkými prístavnými mestami, Hamburgom i Terstom, ako účinné protiváhy voči okrajovým mocnostiam, a to Francúzsku a Rusku. Známu koncepciou je najmä Mitteleuropa od liberála Friedricha Neumanna. Jeho vidinou bolo spojenie štátov, ktoré nepatrili k britsko-francúzskej aliancii na západe, ani ku sfére vplyvu Ruskej ríše na východe, pričom podstatou jeho návrhu bolo čo najužšie spojenie Nemeckej ríše s dualistickou rakúsko-uhorskou monarchiou. Pojem strednej Európy však nebol cudzí ani nemeckým nacionalistom. Svoju koncepciu s názvom *Grossdeutschland und Mitteleuropa um das Jahr 1950* predstavil i Ernst Hasse, kde hovorí o premene Nemecka, Habsburskej monarchie, štátov Beneluxu a nemeckej časti Švajčiarska v jednotný nemecký štát.³ Naproti tomu však existovala rada i koncepcií, ktoré s Nemeckom nepočítali. Bol to napr. František Palacký, ktorý zastával názor, že „Habsburská monarchia nie je ani tak žiaľom, ale skôr ochranou malých slovanských národov pred Nemeckom i Ruskom.“⁴ Jedným z najvýznamnejších predstaviteľov tohto smeru je však Milan Hodža. Svoje názory prezentoval v knihe *Federácia v strednej Európe*, kde rozvíja projekt federácie slobodných štátov strednej Európy, ktorú malo tvoriť osem štátov- Poľsko, ČSR, Rakúsko, Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko, Juhosláviu a Grécko. Jej vznik mal zamedziť mocenským tlakom susedných veľmocí.

Ako sa však ukazuje, stredná Európa nie je určená len geograficky, či geopoliticky, ale najmä historicky, civilizačne a kultúrne. „Stredná Európa ako región vznikala postupne v súvislostiach celoeurópskych procesov identifikácie Európy ako kontinentu.“⁵ V čase rozkvetu Rímskej ríše bola stredná Európa akousi nárazníkovou zónou voči barbarským národom. Viedla cez ňu Lines Romanus, ktorá tvorila hranicu Rímskej ríše a jej pozostatky môžeme nájsť na území Bavorska, Rakúska či Slovenska. Je to napr. pevnosť Komárno pri sútoku riek Váh a Dunaj. Rímsky nápis na trenčianskej skale z roku 179 nám i dnes dokazuje, že tento región bol miestom „civilizačno-kultúrnych stretov.“⁶ Spolu s týmto dôkazom sa nám však vynára i otázka, kam vlastne patríme? K rímskemu, latinskému, kresťanskému alebo snáď k „barbarskému“ svetu? Odpoveď prichádza jednoznačne v súvislosti s existenciou Veľkej Moravy, ktorá lavírovala medzi Franskou, Byzantskou ríšou a Rímom. Patríme k latinskému svetu, k svetu kresťanskej ríše.⁷ V rannom stredoveku však Európu, i keď nie zatiaľ priamo strednú Európu, začína ohrozovať islam. Osmanská ríša, ktorá si v 16. storočí podmanila takmer celý Balkán, chcela pokračovať ďalej na západ. Dostali sa i do Uhorska

³ KOŘALKA, Jiří. *Mitteleuropa Friedricha Naumanna jako plán německé hegemonie v Evropě za první světové války*. [online]. 10.12.2009 [cit. 2011-11-26]. Dějiny a současnost č. 1/203. Dostupné z WWW: < <http://deliandiver.org/2009/12/mitteleuropa-friedricha-naumanna-jako-plan-nemecke-hegemonie-v-evrope-za-prvni-svetove-valky.html> >

⁴ KRIVOŠÍK, Lukáš. *Slovenská republika po americkom impériu*. [online]. 11.9.2007 [cit. 2011-11-26]. Dostupné z WWW: < <http://archiv.station.zoznam.sk/station/clanok.asp?cid=1186476576687> >

⁵ MISTRÍK, Erich. *Kam patrí stredná Európa?*. [online] In: Civitas.č. 20, 2/2003, s.1. [cit. 2011-11-27]. Dostupné z WWW: < www.erichmistrík.sk/texty/cee.doc >

⁶ Taktiež

⁷ Taktiež

a Rakúska monarchia sa stala hrádzou proti prenikaniu vplyvu islamu do Európy. Terčom nájazdov sa stalo i Slovensko. „Stredná Európa sa ocitla na hranici dvoch svetov a predsa sa jednoznačne prikláňa k jednému z nich.“⁸ Navyše v 16. storočí zmietajú strednú Európu i protestantsko-katolícke spory. Vo väčšine krajín boli protestantské hnutia potlačené, i vďaka Habsburgovcom, ktorí pokračovali v šírení a podpore katolicizmu. 19. a 20. storočie bolo plné sporov o jazyky, prebiehala germanizácia v Čechách, maďarizácia na Slovensku, niekoľkonásobné delenie Poľska, či vznik dnešnej V4- čiže vyšehradskej skupiny, ktorej členmi sú Česko, Poľsko, Slovensko a Maďarsko. Svoju spoluprácu obnovili za účelom podpory procesu európskej integrácie a transformácie ekonomík.

Fenomén stredoeurópanstva teda tvorí zložitú sieť a nie je celkom homogénnym ani pôvodným, pretože vzniká postupne, prepletaním rôznych kultúr. Je to celok geograficky i geopoliticky premenlivý - nemožno označiť jeho hranice. Patrí k nemu severné Taliansko alebo i Valaško, Bielorusko či Ukrajina? Je to zároveň celok s premenlivými kultúrnymi hranicami, ktorý je však scelený kultúrnymi centrami, ako Viedeň, Praha či Budapešť.⁹

Obyvateľstvo strednej Európy patrí k rôznym jazykovým skupinám. Ku germánskej patria Nemci, Rakúšania a väčšia časť Rakúska, k slovanskej Poliaci, Česi, Slováci, Rusíni a Lužickí Srbi. No a k ugrofínskej jazykovej skupine patria Maďari.

A čo vzťah štátov strednej Európy k Rusku po páde komunizmu? Alebo vzťah k západnej Európe a USA? Zmenil sa ráz strednej Európy po vstupe do EÚ? Toto sú otázky, ktorý si môže zodpovedať každý sám, no určite platí, že súčasná stredná Európa je priestorom, kde sa prehlbujú politické, ekonomické, či kultúrne integrácie. Mnohé štáty sú členmi významných svetových organizácií, či EÚ. Spoluprácu môžeme vidieť i na konkrétnom programe s názvom „Stredná Európa“, ktorý schválila Európska komisia. Je zameraný na nadnárodnú spoluprácu 8 členských štátov. „Do programu sú zapojené tieto štáty: Česká republika, Nemecko (územie na východe a juhu krajiny), Taliansko (územie na severovýchode krajiny), Maďarsko, Rakúsko, Poľsko, Slovinsko a Slovensko.“¹⁰ Zapojila sa i západná časť Ukrajiny, ktorá však čerpá z vlastných zdrojov. Celkový rozpočet programu, ktorý bol schválený na obdobie 2007-2013, presiahol sumu 298 miliónov eur. Cieľom programu je „zlepšiť konkurencieschopnosť strednej Európy podporou štruktúr inovácie a dostupnosti, vyváženým a udržateľným spôsobom zlepšiť územný rozvoj prostredníctvom zvyšovania kvality životného prostredia a rozvoja atraktívnych miest a regiónov.“¹¹ Takéto typy programov

⁸ Taktiež

⁹ POSPÍŠIL, I. *Střední Evropa a Slované*. 1.vyd. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2006. 246 s. ISBN 8021041749, s. 15

¹⁰ Operačný program „Stredná Európa“. [online] 30.12.2007. [cit. 2011-11-27]. Rozvojové programy. Dostupné z WWW:<http://ec.europa.eu/regional_policy/country/prordn/details_new.cfm?LAN=2&gv_PAY=SK&gv_reg=ALL&gv_PGM=1294&gv_defL=7>

¹¹ Taktiež

slúžia k tomu, aby sa postupne zmenšoval rozdiel vo výkonnosti a vyspelosti medzi západnou a strednou Európou.

Otázkou však zostáva, či vôbec v dnešnej dobe má význam vymedziť a definovať hranice, keďže súčasné obdobie je obdobím globalizácie a mazaním hraníc. Globalizácia je proces, ktorý plne prepukol v minulom storočí a zasiahol i strednú Európu po páde východného bloku. Je to proces narastania medzinárodného prepojenia vo všetkých oblastiach, či už je to ekonomika, kultúra, obchod, politika, komunikácia a iné. Súčasťou globalizácie je prisťahovalectvo či miešanie kultúr rôznych národov. Globalizácia so sebou prináša výhody i nevýhody. Na jednej strane to znamená intenzívne rozvíjanie komunikácií, informačných technológií, hospodársky rast krajín a podpora chudobných častí sveta. Na strane druhej však dochádza k miešaniu rôznych kultúr a krajina postupne stráca na svojej identite.

V súvislosti s mazaním hraníc môžeme spomenúť i vytvorenie Schengenského priestoru. Členmi tohto priestoru sú prevažne štáty Európskej Únie. Je to územie, v ktorom môžu osoby voľne prekračovať hranice bez hraničných kontrol, funguje tu i voľný pohyb tovarov a služieb v záujme lepšej hospodárskej spolupráce. I touto cestou sa krajiny strednej Európy opäť viac priblížili k západu a zľahčili si možnosti zapájania sa do medzinárodného obchodu.

1.2. Národy v strednej Európe

Stredoeurópsky priestor bol príliš rôznorodý k tomu, aby sa tu vytvoril jeden špecifický národ. Aby k niečomu takému mohlo dôjsť, bolo by potrebné vytvoriť najmä geograficky jednotné a uzavreté územie, ktoré by postupne mohlo viesť k vytvoreniu jednotného štátu a jednotného národu. Toto však nebolo možné, pretože ešte i začiatkom 19. storočia existovali v strednej Európe národy, ktoré boli podrobené inými a bol im vnucovaný ich jazyk či viera. Postupne sa však začali ozývať stále silnejšie hlasy volajúce po osamostatnení. V Rakúsko-Uhorskej monarchii vypuklo národné obrozenie. Jeho začiatky by sme mohli datovať do obdobia osvietenskej vlády Márie Terézie a Jozefa II., kedy sa novým úradným jazykom monarchie, s výnimkou Uhier, stala nemčina. V monarchii žilo viacero národov, ako Rakúšania, Nemci, Česi, Maďari, Slováci, Poliaci, Rusíni, Chorváti, Srbi či Židia. Práve Nemci sa najmä v 19. storočí mohli nazývať stredoeurópskym národom, pretože mali zastúpenie vo všetkých štátoch strednej Európy, rovnako ako Židia (pozri tabuľku č. 1). Avšak „v dôsledku nacistického holokaustu a 2. svetovej vojny rozpútanej nemeckou Treťou ríšou stratili Židia a Nemci počas jedného storočia svoj status národov rozptýlených po celej strednej Európe.“¹² Najmä po 2. svetovej vojne nastal hromadný útek a deportácia Nemcov z krajín strednej Európy do Nemecka. Tak isto boli vysídlení i Maďari z južného Slovenska, ktorí túto časť obsadili po anexii v roku 1938.

¹² KREJČÍ, O. *Geopolitika středoevropského prostoru*. 1.vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2000. 318 s. ISBN 80-86119-29-7, s. 182

Tabuľka č. 1: Nemci v nenemeckých stredoeurópskych štátoch

štát	1930 ¹³		1991 ¹⁴	
	počet	%	počet	%
Československo	3 232 000	22,3	53 000	0,2
Polsko	741 000	2,3	400 000	1,0
Rumunsko	745 000	4,1	349 000	1,6
Maďarsko	478 000	5,5	22 000	0,2
Jugoslávie	500 000	3,6	9 000	0,0
Bulharsko	4000	0,1	1 000	0,0

Prameň: KREJČÍ, O. Geopolitika středoevropského prostoru. 1.vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2000. 318 s. ISBN 80-86119-29-7, s. 184

Dlhé storočia sa riešila i otázka Čechov a Slovákov ako príbuzných národov. So začiatkom českého a slovenského národnooslobodzovacieho procesu v monarchii je spojená i vízia jednotného československého národa. Čo sa týka samotného názvu Československo, tak ten „pravdepodobne pochádza z prvej polovice 19. storočia a jeho autorom je Slovák J. M. Hurban.“¹³ Práve blízkosť Slovákov a Moravy sa stala zdrojom pre úvahy o blízkosti a podobnosti Čechov a Slovákov. Predstava jednotného československého národa však bola sprevádzaná mnohými omylmi, ako napr. „nepresné poňatie českého národa ako národa o dvoch vetvách“¹⁴ alebo „malý cit pre národné odlišnosti Čechov a Slovákov, a to spravidla spojené s prehliadaním národnej svojbytnosti Slovákov.“¹⁵ Navyše na Slovensku existoval ešte jeden obrovský problém, a tou bola maďarizácia. Počas série národnooslobodzovacích procesov mali práve Slováci najmenej výhodnú pozíciu, pretože im chýbala šľachta, národne uvedomelé obyvateľstvo či inteligencia. I preto bolo české oslobodzovacie hnutie v Rakúsku úspešnejšie ako slovenské v Uhrách.

Veľký zlom však nastal s príchodom 1. svetovej vojny, kedy sa Rakúsko-Uhorsko pripojilo na stranu Nemecka, s ktorým tvorilo blok štátov Centrálnych mocností a rozpútal sa dovtedy najväčší konflikt v dejinách ľudstva. Po ich porážke sa tak rozpadli 3 veľké ríše, a to Ruská, Osmanská a Rakúsko-Uhorská a na ich územiach začali vznikať nové národné štáty, medzi ktorými bolo aj Československo. 1. Československá republika vznikla v roku 1918 a zotrvala až do 1938, kedy na základe Mníchovskej dohody muselo Československo odstúpiť Nemecku pohraničné územia, ktoré boli prevažne obsadené Nemcami. V Čechách bol vyhlásený protektorát a Slovensko vyhlásilo autonómiu. Tento stav však netrval dlho, keďže po 2. svetovej vojne bola Mníchovská dohoda anulovaná a vznikla 2. Československá republika, ktorá sa stala súčasťou Východného bloku, ako aj mnohé iné štáty strednej Európy. Po páde bloku v 1989 sa Československo stalo demokratickou republikou a uskutočnili sa viaceré reformy, ktoré podporovali tento nový režim a naopak, ukončili komunizmus. Na druhej

¹³ Taktiež, s. 189

¹⁴ Taktiež, s. 189

¹⁵ Taktiež, s. 189

strane sa však objavuje stále viac nezhôd v budúcej podobe štátu, pretože Slováci žiadali viac autonómie. Neprekonané problémy napokon viedli k rozpadu Československej federatívnej republiky a 1. januára 1993 vzniká samostatná Česká a Slovenská republika.

2. Modely usporiadania strednej Európy

2.1. Pangermanizmus

Práve národnooslobodzovacie procesy viedli k vzniku 2 hlavných ideí v strednej Európe, a to pangermánskej a panslavistickej. Pangermanizmus bolo vlastenecké hnutie, teória i prax, ktoré hlásali nadradenosť Nemcov nad inými národmi a jej cieľom bolo zjednotenie všetkých Nemcov a nemeckých štátov do jedného celku a zároveň ovládnutie susedných, predovšetkým slovanských národov. Niekedy sa hovorí o tzv. „všenemectve“, ktoré existovalo v 2 podobách, a to ako veľkonemecká koncepcia, ktorá požadovala zjednotenie Nemecka i Rakúska, vrátane Čiech, Moravy a Sliezska. Druhou koncepciou bola malonemecká koncepcia, ktorá žiadala zjednotenie nerakúskych nemeckých štátov pod vedením Pruska a nezahŕňala územie Rakúska.¹⁶ Nemci si týmto spôsobom chceli získať vplyv a ovládnuť strednú Európu, neskôr už celú Európu a nakoniec získať dominantné postavenie vo svete. Pomocou expanzívnych výbojov chceli najprv vytvoriť tzv. „Mitteleuropu“, čo by bolo politické, vojenské a ekonomické zjednotenie stredoeurópskeho priestoru pod vedením Nemecka a malo slúžiť i na ochranu proti rastúcej sile Slovanov.

Tento smer sa sformoval už v 19. storočí a vyznačoval sa silným nacionalizmom, rasizmom, sociálnym darwinizmom a militarizmom. Napokon sa stal i súčasťou nemeckého hitlerovského nacizmu.¹⁷ Vývoj pangermanizmu však nebol jednosmerný ani lineárny, ale vyvinulo sa viacero vetiev, pričom platilo, že v určitej dobe prevládala jedna vetva a v inej dobe ju vystriedala ďalšia. Väčšina pangermánskych vetiev sa opierala o diskriminačnú teóriu rasizmu, ktorá rozdeľuje ľudí podľa rasy do hierarchických štruktúr. Predstavy o rozdelení rás sú spojené najmä s francúzskym diplomatom A. de Gobineauom, ktorý chcel dokázať, že jednotlivé rasy sa odlišujú nielen telesne, ale i duchovne a ich miešaním vzniká úpadok. Svoje názory prezentoval v knihe *Úvaha o nerovnosti ľudských plemien*, kde vychádza z rozdelenia na 3 základné rasy – bielu, žltú a čiernu. Na základe psychických či fyzických vlastností dochádza k záveru, že rasy nie sú rovnocenné a možno ich rozdeliť na vyššie a nižšie. Za vyššiu rasu je pokladaná biela rasa, tzv. árijská, o ktorú sa neskôr vo svojich koncepciách opieral i Hitler, zložená z blondínov s modrými očami a vysokou postavou. Oceňuje jej inteligenciu, odvahu, krásu, energiu, abstraktné myslenie či bojovnosť a nazýva ju i rasou vrodenej vládcov, rasou pánov. Jej opakom je čierna rasa, pre ktorú je typická nízka inteligencia, lenivosť, absencia zmyslu pre poriadok či slabá vôľa. No a žltej rase prisudzuje malú fyzickú silu, tmavé vlasy, vytrvalosť, nedostatok fantázie.¹⁸ Podľa neho je

¹⁶ KREJČÍ, O. *Geopolitika stredoevropského priestoru*. 1.vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2000. 318 s. ISBN 80-86119-29-7, s. 91

¹⁷ Prof. PhDr. Jiří Frajdl, CSc., *Příspěvek k problematice pangermanizmu*. [online]. Praha: Křesťanskosociální hnutí ve spolupráci s Nezávislou skupinou Věrní zůstaneme, Kruhem občanů ČR vyhnaných v r. 1938 z pohraničí a Českým národním sdružením, 2010. [cit. 2012-02-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/pripevek-k-problematice-pangermanizmu.html>>

¹⁸ Hrabě de Gobineau. *O nerovnosti lidských plemen. Poznámky a přílohy*. [online]. Praha: Orbis, 1942. Str. 18 [cit. 2012-02-15]. Dostupné z WWW: <<http://gobineau.files.wordpress.com/2011/04/vii-gobineau-poznc3a1mky-a-pc599c3adloly.pdf>>

nebezpečenstvom práve miešanie rás a narušovanie árijského kastovníctva. Poslednými predstaviteľmi čistej árijskej rasy sú Germáni.¹⁹

Po vzniku rasizmu vzniká vzápätí koncepcia sociálneho darwinizmu, ktorej myšlienkami bol nadšený i Adolf Hitler. Jeho základom je idea o nevyhnutnom, prirodzenom boji rás, pričom vyhráva silnejší a lepší a vedie k sociálnej evolúcii v ľudskej spoločnosti. Jedným z najznámejších predstaviteľov sa stal Angličan H. S. Chamberlain. Vo svojej knihe *Základy devätnásteho storočia* sa zaoberá primárne úlohou rasy v kultúre. Za najvyspelejšie rasy pokladá Teutónov alebo Árijcov, čomu odpovedá označenie nordická rasa, medzi ktorých radí Kelto, Germánov a západných Slovanov. Ich opakom sú Židia, ktorých pokladá za absolútne zlo. Budúcnosť je závislá na výsledku bojov medzi Árijcami a Židmi, pričom Nemcov pokladá za vyvolený národ.²⁰ Sociálny darwinizmus sa stal postupom času podkladom pre rozvoj nemeckej geopolitiky v 19. a 20. storočí, kedy nemecký geograf Friedrich Ratzel vymedzil pojem „Lebensraum“, čiže životný priestor. Bola to politická doktrína nemeckej nacistickej strany NSDAP a mala ospravedlniť nároky na územia vo východnej Európe. Stala sa základom pre Hitlerove „Drang nach Osten“ – „ťaženie na východ“, čo bola invázia do Poľska a Československa, vďaka ktorej si Nemci získali vplyv v strednej Európe. Na Ratzela naväzuje nemecký geopolitik Karl Haushofer, ktorý sa zamerával najmä na koncept životného priestoru a teóriu „panregiónov“. Boli to akési transkontinentálne bloky, ktoré spájali územia na základe politických či ekonomických kritérií. Svet rozdelil do 4 panregiónov, a to Pan-Ameriku ovládanú USA, Euroafriku ovládanú Nemeckom, Panrusko, ktoré zahŕňalo aj Indiu a Blízky Východ a Ďalekovýchodnú sféru ovládanú Japonskom. Centrá ležia vždy na severe a ovládajú periférie, ktorými sú južné oblasti. Tým predstavil svetu 4 veľmoci - USA, Nemecko, Rusko a Japonsko. Táto vízia predstavovala jednotnú strednú Európu a Euroafriku ovládanú a vedenú Nemeckom.

Ako vidno, postupne sa rodila veľká vetva pangermanizmu, ktorá do seba vstrebávala prvky rasizmu a sociálneho darwinizmu. Pangermánске hnutie však prešlo hneď niekoľko etapami vývoja. Prvé obdobie trvalo do roku 1873, kedy vznikali rôzne veľkonemecké spolky, či spolky Nemcov žijúcich v českých krajinách. Bolo to hnutie politické, ekonomické, či militaristické, kedy Nemci získavajú nové kolónie a Rakúšania postupujú Balkánom. Druhé obdobie trvalo do začiatku prvej svetovej vojny, kedy sa snažia vplývať na nepriviligované vrstvy a presvedčiť ich o tom, že ich ťažký úděl spôsobili Židia a Slovania. Boli presvedčení, že nemeckého blahobytu možno dosiahnuť len na cudzí účet. Tretie obdobie je charakteristické presadzovaním záujmov prostredníctvom svetovej vojny, kedy sa pokúsili ovládnuť Európu, no nevyšlo im to. Medzivojnové obdobie je štvrtým obdobím, kedy sa začína formovať nacistická strana, ktorá nabera na sile. Napätie prerastá do druhej svetovej vojny, kedy sa Nemci opäť pokúšajú prevziať moc nad Európou. No a piate obdobie začalo po skončení vojny v 1945 a trvá dodnes. Je to obdobie snáh Nemcov o obnovu dominantného postavenia v Európe, no tentokrát už nie násilnou cestou. Prostredníctvom demokratických

¹⁹ KREJČÍ, O. *Geopolitika středoevropského prostoru*. 1.vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2000. 318 s. ISBN 80-86119-29-7, s. 94

²⁰ Taktiež

princípov sa snažia získať prevahu v Európe, pričom sa spoliehajú na to, že sú obrovský národ, ktorý má značnú prevahu.²¹

2.2. Nemecká stredná Európa – Mitteleuropa

Nemecký výklad slova Mitteleuropa je jasný. Mala to byť súčasť Veľkonemecka, ekonomický a politický priestor chránený protekcionizmom. „Mitteleuropa je záujmová sféra a dejinný nárok, ktorého legitimita sa preukazuje skvelosťou „nemeckého ducha“, ktorý do tohto priestoru zmietaného hašterivosťou a nacionálnymi problémami vnáša poriadok a rád a miestnemu obyvateľstvu dáva vzor poslušnosti a pracovitosti“.²²

Obr. č. 2: Mitteleuropa a rozdelenie Európy



Prameň: Internetový zdroj wikipédia: http://en.wikipedia.org/wiki/Central_Europe

Postupom času vzniklo mnoho koncepcií Mitteleuropy. Medzi významných propagátorov tejto koncepcie patrili napr. von Andrian-Werburg, von Mevissen či Neumann. Najznámejším propagátorom nemeckého colného spolku bol ekonóm a profesor, Friedrich List. Požadoval odstránenie vnútorných colných prekážok, prekonanie feudálnej rozštiepenosti a rozvoj kapitalistickej výroby. Vytvoriť stredoeurópsku colnú úniu bol záväzkom Karla von Brucka, ktorý chcel spojiť Rakúsko s talianskou, švajčiarskou a nemeckou federáciou a tým pádom by bol tento spolok schopný čeliť zahraničnému vplyvu Francúzska

²¹ Prof. PhDr. Jiří Frajdl, CSc., *Príspevek k problematice pangermanizmu*. [online]. Praha: Křesťanskosociální hnutí ve spolupráci s Nezávislou skupinou Věrní zůstaneme, Kruhem občanů ČR vyhnaných v r. 1938 z pohraničí a Českým národním sdružením, 2010. [cit. 2012-02-15]. Dostupné z WWW: < <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/prispevek-k-problematice-pangermanizmu.html> >

²² KOSÍK, K. *Století Markéty Samsové*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1993, 205 s. ISBN 80-20204-42-3, str. 69

či Veľkej Británie.²³ Naopak Constantin Frantz chápe Mitteleuropu ako nástupcu Svätej ríše rímskej národa nemeckého. Strednú Európu poníma ako oblasť medzi Francúzskom a Ruskom, o ktorej hovorí ako o sfére nemeckého kultúrneho vplyvu. Stredná Európa mala byť federáciou západonemeckého spolku, Pruska a Rakúska a jej spojencom by bolo Anglicko. Nemecký národ je podľa neho zložený z viac národov a národ chápal v etnickom zmysle. Iný názor na strednú Európu mal Klemens Lothar von Metternich, ktorý bol odporcom nacionalizmu a zastával myšlienku silnej strednej Európy. Odsudzoval veľkonemeckú koncepciu a stredná Európa mala podľa neho slúžiť ako ochranný val proti Východu.

V roku 1903 vyšla kniha známeho geografa Josepha Partsche s názvom *Central Europe* (v nemčine *Die Länder und Völker von den Westalpen und dem Balkan bis and an Kalank und das Kurische Haft*). Okrem klímy, geológie, etnografie či kultúrneho prehľadu sa tu zaoberá aj analýzou strategického myslenia tej doby. Upozorňuje tu na to, že Francúzsko sa v snahe znovu získať Alsasko a Lotrínsko môže spojiť s východným impériom, aby zničili nemecké cisárstvo. Cieľom diela je vzbudiť solidaritu medzi národmi strednej Európy a vraví, že: „*Střední Evropa byla pro všechny národy už tak dlouho bitevním polem, že by měla zabránit dalšímu utrpení. Kéž by onen velký památník na lipském bojišti, kde byl zastaven zločinný pokus ujařmit celý kontinent nepřestal být varováním pro všechny příští tyrany lačné moci a zároveň napomenutím národů střední Evropy, aby zůstali sjednocené, zachovávaly mír a bránili ho.*“²⁴

Najslávnejší model strednej Európy zjednotenej okolo Nemecka je spojený s Friedrichom Neumannom, ktorý bol nemeckým liberálnym politikom, sociálnym teoretikom a luteránskym kňazom. V roku 1915 vyšlo jeho dielo s názvom *Mitteleuropa*. Kniha nie je obrazom radikálnym pangermánskych predstáv, ale mieša sa tu nemecký nacionalizmus s liberalizmom a imperializmom. Kniha je rozdelená do 10 kapitol, a to 1. kap. s názvom „*Der gemeinsame Krieg und seine Folgen*“ (Spoločná vojna a jej následky), 2. „*Zur Vorgeschichte Mitteleuropas*“ (K predchádzajúcim dejinám strednej Európy), 3. „*Konfessionen und Nationalitäten*“ (Konfesie a národnosti), 4. „*Das mitteleuropäische Wirtschaftsvolk*“ (Stredoeurópsky hospodársky národ), 5. „*Gemeinsame Kriegswirtschaftsprobleme*“ (Spoločné problémy vojnového hospodárstva), 6. „*In der Weltwirtschaft*“ (Svetové hospodárstvo), 7. „*Zollfragen*“ (Colné otázky), 8. „*Verfassungsfragen*“ (Ústavné otázky), 9. „*Statistisches und Historisches*“ (Štatistika a história) a 10. kap. tvorí už len „*Literatur*“, čiže Literatúra.²⁵

Stredná Európa podľa Neumanna je celok medzi západnými mocnosťami a Ruskom, pričom je oddelená dvoma priekopami, ktoré sa tiahnu zo severu na juh. Západná vedie od dolného

²³ KREJČÍ, O. *Geopolitika středoevropského prostoru*. 1.vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2000. 318 s. ISBN 80-86119-29-7, s. 102

²⁴ TRÁVNÍČEK, J. (ed) *V kleštích dějin: střední Evropa jako pojem a problém*. 1. vyd. Brno: Host, 2009. 343 s. ISBN 9788072943234, s. 256

²⁵ NEUMANN, F. *Mitteleuropa*. [online]. Berlin, 1916. 297 s., str. 5-8. [cit. 2012-02-16]. Dostupné z WWW: < <http://archive.org/stream/mitteleurpa00naumuoft#page/n7/mode/2up> >

Rína k Alpám a východná z Lotyšska do Rumunska. Tým je Európa rozdelená do troch častí.²⁶ Vo svojej knihe rozpracováva ekonomické či colné usporiadanie Strednej Európy, pričom jej vytvorenie nechápal ako vznik nového štátu, ale zväzok existujúcich štátov, ktoré nestrácajú svoju zvrchovanosť. Štáty by len centralizovali niektoré svoje štátne činnosti. Takisto vznik federácie pokladal za nereálny.

Čo sa konkrétne týka obsahu jeho knihy, tak v úvodnej kapitole rozoberá prvú svetovú vojnu, ktorú nechápe ako boj Germánov so Slovanmi, ale ako voľbu stredoeurópskych národov sa buď zoskupiť do celistvejšieho útvaru v strednej Európe, alebo skončiť ako „prívesok“ Západu či Východu. Charakterizuje tu Nemecko i Rakúsko-Uhorsko a ich obyvateľstvo, opisuje ich mentalitu a spôsob myslenia. Nemecko bolo spolkovým štátom, na rozdiel od Rakúsko-Uhorska, ktoré bolo zväzkom štátov. Líši sa takisto viera a náboženstvo, pretože v Nemecku prevládal protestantizmus, naproti tomu v monarchii to bol katolicizmus. Podľa Neumanna existovalo mnoho odlišností, ktoré bránili vo vzniku Strednej Európy. K tomu, aby vznikol jednotný ucelený zväzok, je potrebné vzájomné porozumenie a tolerancia medzi štátmi.

V ďalšej časti knihy sa zaoberá predošlými dejinami strednej Európy, pričom za jednu z hlavných príčin rozdrobenosti pokladá stredoveký princíp voliteľnosti cisárov. Mnohé štáty na Západe, ako Francúzsko alebo Veľká Británia, či na Východe Rusko, si vytvorili jednotné národné štáty oveľa skôr ako národy v strednej Európe. Nevzniklo tu napr. ani také významné kultúrne centrum, ako bol Rím, Londýn, či Paríž. Prvú svetovú vojnu by sme preto mohli chápať aj ako súperenie Západu a Východu o udržanie kontroly nad stredoeurópskym priestorom. Po skončení vojny a rozpade monarchie na menšie národné štáty, zostáva stredná Európa rozdrobená, bez možnosti uskutočnenia koncepcie Mitteleuropy.

Venuje sa i konfesiám a národnostiam a vymedzuje tu pojem Stredoeurópan, ktorý sa podľa neho ešte len vytvára. Sú totiž stále rozdiely medzi Nemcami, Poliakmi, Rakúšanmi, Čechmi a inými národmi. S problémami národnostnými súvisia i problémy jazykové. Podľa autora je potrebné pochopiť malé národy a vyvarovať sa určitým posudkom voči nim. Preto je treba uplatniť výrazný liberalizmus, inak by sa národy strednej Európy mohli zničiť v národnostných sporoch a bojoch.

Vo štvrtej kapitole s názvom „*Das mitteleuropäische Wirtschaftsvolk*“ sa zaoberá prvou svetovou vojnou. Hovorí, že príčinou vojny bol stret kapitalizmu prvého stupňa, ktorý bol v Anglicku a kapitalizmu druhého stupňa dosiahnutého v rozvíjajúcom sa Nemecku. Vďaka Nemecku nastáva rozvoj i v Rakúsko-Uhorsku a to najmä prostredníctvom Židov, ktorý sem prinášali novinky. Venuje sa i svetovému hospodárstvu, a hlavne postaveniu strednej Európy vo svetovom hospodárstve. Hlavnými svetovými centrami sú Londýn, New York a Moskva a vo vojne sa rozhodne, či takého stredisko vznikne i v strednej Európe. Pokiaľ sa tak nestane, tak sa štáty strednej Európy stanú akýmisi družicami Veľkej Británie alebo Ruska.

Neumann počítal i s tým, že jeho koncepcia Mitteleuropy sa nemusí stretnúť so súhlasom malých národov. Preto zdôrazňoval, že i keď Mitteleuropa bude mať nemecké jadro

²⁶ KREJČÍ, O. *Geopolitika středoevropského prostoru*. 1.vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2000. 318 s. ISBN 80-86119-29-7, s. 104

a dobrovoľne bude používať nemecký jazyk, pretože je známy vo svete, treba rešpektovať národnostné pomery a zvláštnosti.²⁷ Nemci podľa neho príliš podceňovali východné, hlavne slovanské národy, čo pokladal za chybu. Mali by prejaviť väčšiu ústupnosť a pochopenie, aby sa stredná Európa po vojne mohla viac zjednotiť, a tým si získať významnejšie postavenie. Jeho predstava jednotnej strednej Európy sa zakladala na rovnakých vojenských zákonoch, vytvorení spoločného výboru pre zahraničnú politiku, mala sa vytvoriť spoločná mena, zosúladiť obchodné právo či zaviesť jednotné váhy, miery a colné tarify. Nechcel zrušiť existujúce štátne a správne usporiadanie, jeho cieľom bolo vytvoriť „stredoeurópsky organizačný štát a stredoeurópsky hospodársky národ“.²⁸ Za silný a významný národ v rámci Rakúsko-Uhorska pokladal Čechov, pričom zdôrazňoval ich bohatú históriu, ďalekosiahlu kráľovskú tradíciu. Nebol však ochotný uznať ich národné požiadavky vzhľadom na silné postavenie Nemcov v Čechách a takisto sa mu nepáčili ich predvojnové sympatie voči Francúzsku či Rusku. Napriek tomu však odporučil zlepšiť vzájomné kontakty.²⁹

Ohlasy na Neumannovu knihu boli v Nemecku nejednoznačné, pre niektorých boli názory priveľmi radikálne a pre iných, naopak, príliš slabé. S nadšením ju prijali umiernení politickí predstavitelia Nemcov v Čechách, ktorí ocenili, že v Nemecku je konečne niekto naklonený k národnostnej dohode s Čechmi. Naopak, nemeckým nacionalistom sa zdali jeho názory voči Čechom príliš tolerantné. K odporcom jeho koncepcie sa pridali i nemeckí podnikatelia z českých zemí, ktorí sa obávali konkurencie z prípadnej úzkej hospodárskej spolupráce Nemecka a monarchie.³⁰ Odporcami Mitteleuropy boli však i niektorí i nemeckí generáli E. von Lundendorf alebo P. von Hindenburg. Podľa nich by sa týmto nemecká ríša uzatvorila do umelých hraníc, ktoré by bránili jej ďalšiemu rozpínaniu.³¹

Neumannovej koncepcii sa venuje i Milan Hodža vo svojej knihe *Federácia v strednej Európe*, kde jeho koncepciu hospodárskeho zblíženia a spolupráce Nemecka s Rakúsko-Uhorskom odmieta. Neumanna stretol i osobne a vyjadril sa o ňom ako o človeku, ktorý „ má dar slova i vlohy ako málokto z nemeckých rečníkov a spisovateľov. Známe je pre nemecké duchovné remeslo znášať výdobytky modernej štátnej vedy a stavať na ne poveterné zámky svetového panstva, u neho to vyvrcholilo v istý druh umenia. Duchovní stavitelia nemohli si vybrať lepšieho človeka na propagandu – a predsa: in partibus infidelium nepresvedčil

²⁷ KREJČÍ, O. *Geopolitika středoevropského prostoru*. 1.vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2000. 318 s. ISBN 80-86119-29-7, s. 106

²⁸ KOŘÁLKA, J. *Mitteleuropa Friedricha Neumanna jako plán německé hegemonie v Evropě za první světové války*. [online]. 10.9.2009 [cit. 2012-02-17]. Dostupné z WWW: <<http://deliandiver.org/2009/12/mitteleuropa-friedricha-naumanna-jako-plan-nemecke-hegemonie-v-evrope-za-prvni-svetove-valky.html>>

²⁹ KOŘÁLKA, J. *Mitteleuropa Friedricha Neumanna jako plán německé hegemonie v Evropě za první světové války*. [online]. 10.9.2009 [cit. 2012-02-17]. Dostupné z WWW: <<http://deliandiver.org/2009/12/mitteleuropa-friedricha-naumanna-jako-plan-nemecke-hegemonie-v-evrope-za-prvni-svetove-valky.html>>

³⁰ Taktiež

³¹ KREJČÍ, O. *Geopolitika středoevropského prostoru*. 1.vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2000. 318 s. ISBN 80-86119-29-7, s. 108

nikoho.“³² Týmto vetami narážal na to, že dokonca i v Nemecku mala samotná koncepcia silných odporcov, a tým pádom nemala šancu uspieť.

Koniec 1. svetovej vojny však so sebou priniesol výsledky, s ktorými Nemannova koncepcia nepočítala. Nastal rozpad Rakúsko-Uhorska a vznik nových národných štátov. Pokus o vytvorenie Mitteleuropy sa tak neuskutočnil. Napriek tomu však myšlienka nadnárodnej koncepcie nezanikla. Neumman chápal Mitteleuropu nie len ako jednotný hospodársky priestor, ale i akúsi motiváciu Nemcov k učeniu sa väčšej tolerancie a poznaniu iných národov a ich zvyklostí. Príchod 2. svetovej vojny a hlavne jej následky však definitívne vylúčili možnosť reálneho uskutočnenia koncepcie, keďže mnohé štáty sa dostali pod správu Ruska a stali sa súčasťou východného bloku. Stredná Európa sa ešte viac roztrieštila a musela čakať dlhé desaťročia, aby sa neskôr mohla začať opäť scelovať. Neznamenal to však, že Nemci si svoje dominantné postavenie nevybudovali, práve naopak. Vznik európskych spoločenstiev vedúcich k založeniu Európskej Únie dal Nemcom do rúk stratenú moc po vojne, pretože sa im podarilo opäť získať zašlú slávu a hlavne pozíciu lídra v európskom dianí. Štáty strednej Európy sú dnes na Nemecku závislé ako na najväčšom odberateľovi a mieste ich exportov.

2.3. Panslavizmus

Je to politicko-ideologický smer, ktorý sa od pangermanizmu líši vo viacerých smeroch. V prvom rade sa nedelil na viacero rôznych vetví, ako to bolo pri pangermanizme. Hlavným cieľom bolo zjednotiť Slovanov, pričom Slovanstvo si predstavovali ako národ, ktorý má viacero kmeňov. Mnohí panslavisti zastávali názor, že Slovania majú byť zjednotení pod vedením a vládou Ruska. Zaoberali sa i otázkou jazykovou. Ako riešenie toho problému videli buď návrat k všeslovanskému jazyku, alebo prechod k ruštine. Usilovali sa o zjednotenie Slovanov do veľkého jednotného politického celku. Tento politický smer medzi slovanskými národmi vzniká koncom 18. storočia, v čase rozkvetu slovanskej literatúry a kultúry. Ako prvý použil termín panslavizmus Ján Herkeľ v roku 1826 vo svojom diele *Elementa universalis linguae Slavicae*.

Zástancovia panslavizmu sa opierali o myšlienku, že slovanské národy sú si veľmi príbuzné, majú podobné etnické, jazykové, či psychické rysy. Pokusy o zjednotenie Slovanov však narážali na jeden obrovský problém. A to v 19. storočí, keď vypukla vlna národných obrození, politických bojov a emancipačných hnutí národov proti vtedajším podmienkam so snahou o vybudovanie národného povedomia. Na rozdiel od pangermanizmu však ani tie najradikálnejšie panslavistické myšlienky nevychádzali z rasizmu či sociálneho darwinizmu. Na druhú stranu je tu skôr viditeľná „tendencia k humanistickým záverom.“³³

³² HODŽA, M. *Federácia v strednej európe*. 1. Vyd. Bratislava: Kalligram, spol. s.r.o., 1997. 359 s. ISBN 80-7149-161-6, s. 17

³³ KREJČÍ, O. *Geopolitika středoevropského prostoru*. 1.vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2000. 318 s. ISBN 80-86119-29-7, s. 112

Panslavistickými myšlienkami sa zaoberali mnohí významní štátnici i politici v Čechách i na Slovensku ako Ján Kollár, Pavol Jozef Šafárik, Ľudovít Štúr, Svetozár Hurban Vajanský či Karel Kramář. Avšak napr. Milan Hodža bol veľkým kritikom politiky panslavizmu a imperiálnej ruskej politiky, no na druhú stranu však nechcel Rusko izolovať a eliminovať z politickej scény. Vyjadroval nádej, že sa „Rusko vráti slobodné do európskej sústavy“.³⁴ Podľa neho raz príde čas, keď sa Rusko bude o strednú Európu zaujímať v pozitívnom slova zmysle, prinesie im stabilitu a rozvoj. Tak isto Ľudovít Štúr, ktorý je predstaviteľom tzv. všeruského poňatia panslavizmu, čiže zjednotenia Slovanov pod vedením Ruska, sa v mnohých svojich dielach venuje práve téme Slovanstva. Vo svojom článku *Panslavizmus a naša krajina*, ktorý bol uverejnený v *Slovenských národných novinách*, hovorí o Slovanoch ako o národe, ktorý vo svojom rozvoji zaostal za ostatnými. Ako hlavnú príčinu v tomto zaostávaní vidí nevýhodnú geografickú polohu. Nemci, Francúzi, Taliani, či iné národy zaujali svoje miesta najbližšie k minulým kolískam ľudskej vzdelanosti a osvety, neďaleko bývalej gréckej či rímskej ríše. Prebrali od nich mnohé znalosti, ktoré potom mohli ďalej rozvíjať. Slovania sa však usadili na severe a východe od týchto národov, medzi západnou Európou a Východom a museli čeliť mnohým útokom ázijských národov. Tým pádom sa nemohli venovať rozvoju a osvete tak intenzívne ako západné civilizácie. Slovania museli bojovať proti vpádom východných národov na Európu, napr. s Hunmi, Avarmi, Mongolmi, Tatármi či Turkami. Síce tieto vojny napokon vyhrali, no malo to všelijaké následky. Nastalo zaostávanie za ostatkom Európy, dokonca i kresťanstvo prišlo ku Slovanom omnoho neskôr ako k západným civilizáciám. Obce, ktoré sú symbolom moci, právneho usporiadania a fungovania, zakladali oveľa neskôr ako ostatné národy. A i keď Štúr týmto dokazuje jasné zaostávanie Slovanom za Germánmi či Francúzmi, na druhú stranu vidí ich veľkú budúcnosť a potenciál.³⁵

Štúr sa i vo svojom ďalšom diele *Slovanstvo a svet budúcnosti* zaoberá budúcim postavením Slovanov a vývojom politického života v slovanských krajinách. Hovorí, že Slovania sa postupne „prebúdzajú z dlhého spánku“, chcú začať konať, odstrániť pasívne konanie. Všetky slovanské národy tvoria podľa neho kmeň jedného národa. V knihe sa zaoberá 3 modelmi usporiadania Slovanov, a to austroslavizmom, slovanskou federáciou a rusko-slovanskou ríšou, pričom za jediný možný model uskutočniteľný v budúcnosti pokladá práve zjednotenie Slovanov pod vedením Ruska. Ak by sme sa mali v krátkosti venovať každej z nich, tak slovanská federácia predstavovala zjednocovanie Slovanov pomocou republikánskeho zriadenia, pričom zo zväzku ihneď vylúčil Rusko, kde podľa neho nebolo možné dosiahnuť republikánstvo. Malo ísť o federáciu 8 slovanských kmeňov- Čechov, Slovákov, Rusínov, južných Srbov, Chorvátov, Slovincov, Poliakov a severných Srbov. Tento model však nebolo možné uskutočniť, pretože každý kmeň si už vypestoval vlastný jazyk a literatúru, obyvatel'ov bolo veľmi ťažké navzájom prepojiť a kmene sa líšili i náboženským vyznaním.³⁶ Čo sa týka

³⁴ HODŽA, M. *Federácia v strednej európe*. 1. Vyd. Bratislava: Kalligram, spol. s.r.o., 1997. 359 s. ISBN 80-7149-161-6, s. 22

³⁵ ŠTÚR, Ľ: *Panslavizmus a naša krajina*. [online]. Slovenske národné noviny, 215. Číslo, 3. september 1847. [cit. 2012-02-17]. Dostupné z WWW: < <http://www.stur.sk/clanky/9cl1.htm> >

³⁶ KREJČÍ, O. *Geopolitika stredoevropského priestoru*. 1.vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2000. 318 s. ISBN 80-86119-29-7, s. 118

konceptie austroslavizmu, ktorej obhajcami boli mnohí štátnici, tak ju odmieta v dôsledku toho, že ich cieľom vždy bolo a bude germanizácia Slovanov. Nikdy by nepripustili rovnosť národov v monarchii a slovanské obyvateľstvo by len utláčali. Jediný možný model, ktorý je podľa neho uskutočniteľný, je rusko-slovanská federácia, čiže vytvorenie slovanského štátu pod vedením Ruska. Rusko pokladá za veľmi mocný štát, ktorý ako jediný je schopný riadne chrániť záujmy Slovanov pred okolitým svetom. Vytvorenie takého celku by však malo dopad na vieru i jazyky, pretože by sa museli zjednotiť. Bol by potrebný prechod k pravoslávnej viere, ktorá v Rusku vládla a tak isto prijatie ruštiny ako všeobecného jazyku. U mnohých slovanských národov totiž po reformáciách, ale hlavne po úspešných protireformáciách, prevládal katolicizmus. Reformy bolo treba uskutočniť i v oblasti samosprávy, a to konkrétne vytvoriť trojstupňový model samosprávy. A aj keď vedel, že v ceste za vytvorením ruskej ríše stoja mnohé prekážky, ako napr. prechod k jednotnému jazyku, rozpory a konflikty medzi národmi či ďalšie, pokladal tento model za najviac realistický a schopný čo najsilnejšie chrániť záujmy Slovanov.

Panslavistické myšlienky šírili mnohí umelci a spisovatelia, ktorí v svojej tvorbe oslavovali jednotnosť Slovanov a niektorí volali i po všeslovanskom štáte. Ideou slovanskej vzájomnosti sa zaoberal i slovenský spisovateľ Kollár, ktorý sa vo svojom diele *O literárni vzájemnosti mezi kmeny a nářečmi slávskými* zaoberal zjednotením Slovanov nielen politicky, ale aj kultúrne a literárne. Jeho koncepcia „vychádza z predstavy o jednotnom slovenskom národe, ktorý hovorí štyrmi hlavnými nárečiami: československým, poľským, ruským a srbochorvátskym.“³⁷ Týmto sa však dostal do rozporu s niektorými národnosťami, ktoré v tom čase usilovali o národnú svojbytnosť alebo s novou mladou generáciou slovenského národa, ktorá sa usilovala o vytvorenie vlastného spisovného jazyka.

Najznámejším Kollárovým dielom je básnická zbierka *Slávy dcéra*, ktorú napísal počas svojho pobytu v Jene a spája v nej vlastenecké, národnobuditeľské i ľúbostné motívy. Skladá sa zo 6 častí, a to Predspevu a 5 spevov: 1. Sála, 2. Labe, Rén, Vltava, 3. Dunaj, 4. Léthe a 5. časť Acheron. V pedspeve kritizuje násilné ponemčovanie slovanského obyvateľstva, ktoré je mierumilovné, pracovité a pohostinné. Hovorí tu i Lužických Srboch, ktorí už ponemčení boli. Je to akási elégia nad osudom Slovanov, spomína tu ich slávu minulosť a krutú prítomnosť. Za všetko zlé, čo sa im stalo, viní práve Nemcov a nádej pre Slovanov vidí v Rusku, pretože v tom čase to bol jediný nezávislý slovanský štát. V diele ho symbolizuje motívom duba. Slovanské národy by sa mali okolo neho zjednotiť. Prvý spev obsahuje hlavne ľúbostné motívy, ústrednou témou je láska k Frederike Schmidtovej, ktorú v básni symbolizuje dcéra bohyne Slávy, Mína. Tá spĺňa ideál slovanskej devy, je to symbol potomstva slovanského národa. Na konci spevu sa lúči s Mínou, odchádza. V druhom speve sa vracia do rodnej vlasti a vyjadruje obavy nad slovanskými národmi, aby ich Nemci nezgermanizovali. Prechádza cez Čechy a žiali nad neradostnou prítomnosťou. Krajina s takou bohatou minulosťou práve teraz rozkazy od Nemcov, zároveň však kritizuje pasivitu

³⁷ Ján Kollár, Životopis Jána Kollára. [online]. Zlatý fond SME. [cit. 2012-02-24]., Dostupné z WWW: < <http://zlatyfond.sme.sk/autor/68/Jan-Kollar> >

Čechov. Vyzýva i k stretnutiu Čechov a Slovákov, aby spoločne vošli do procesu národnooslobodzovacieho hnutia. V treťom speve autor prichádza na Slovensko a vidí len biedu, utrpenie a krivdy. Žali nad osudom slovenského národa a riešenie vidí v zabudnutí. To symbolizuje Léthe, čo je akési slovanské nebo. Sem vstupujú vlastenci a sprevádza ho Mína, ktorá je symbolom idey Slovenska. No a piaty spev s názvom Acheron symbolizuje slovanské peklo. Tu zatracuje všetkých vlastizradcov, odrodilcov, nežičlivcov či neprajníkov slovenského národa. Autor sa týmto dielom snažil prebudiť povedomie slovanského národa, radí im, aby sa spájali. Vyjadruje tu myšlienku slovanskej vzájomnosti, ktorú chce dosiahnuť práve pod ochranou Ruska.

Významným predstaviteľom myšlienky Slovanstva je i Pavol Jozef Šafárik. Vo svojom diele *Slovanské starožitnosti* spracoval dejiny Slovanov od najstarších čias až do konca 10. storočia. Slovanov charakterizuje ako jeden národ, ktorý sa vyznačuje nielen veľkým počtom obyvateľstva, ale najmä ako národ, ktorý má obrovskú duchovnú silu. K typickým črtám Slovanov patrí náboženské zmýšľanie, mierumilovnosť, pohostinnosť, priateľskosť či pracovitosť. Nesnaží sa ich idealizovať, práve naopak, častokrát vyjadruje i svoje kritické názory. Neskôr na ne nadviazal dielom *Slovanský národopis*, „v ktorom podal aj prvú národopisnú mapu osídlenia slovanských národov.“³⁸

Veľkým obhajcom slovanskej spolupráce bol i významný český politik Karel Kramář. Pred 1. svetovou vojnou vypracoval tzv. *Slovanskú ústavu*, v ktorej už nepočítal s existenciou Rakúsko-Uhorska a hovorí o vzniku veľkej slovanskej federácie.³⁹ Vracia sa k myšlienke Kollárovej slovanskej vzájomnosti a trvá na spojení Slovanov do jednej ríše pod vedením cárskeho Ruska, od ktorých očakával mravnú posilu pri slovanskom oslobodzovacom procese v monarchii. Organizoval všeslovanské zjazdy a od roku 1907 sa Kramářove Slovanstvo začalo nazývať „novoslovanstvom“. Prvý zjazd v Prahe v roku 1908 bol úspešný. Na snem sa dostavili zástupcovia všetkých slovanských národov v monarchii a Kramář bol označovaný za hlavného Slovana. Ďalší zjazd v Sofii v roku 1910 však narazil na množstvo problémov. Nastala anexia Bosny a Hercegoviny, čo posilnilo rakúsko-nemecké spojenectvo. Zjazdu sa nezúčastnili Ukrajinci, Bielorusi, Poliaci a niektorí Chorváti či Slovinci. Riešili sa tu len teoretické otázky kultúrnej a hospodárskej spolupráce, avšak bez konkrétnych výsledkov.⁴⁰ Počas 1. svetovej vojny organizoval domáci odboj a napokon bol zatknutý. Po prepustení už upustil od myšlienky slovanskej ríše a začal sa aktivizovať v československej politike.

Ako obhajcu panslavizmu by som spomenula i ruského ekonóma a filozofa Nikolaja Danilevskijho. Európu zobrazuje ako spoločnosť plnú zostarnutých ľudí bez životnej energie,

³⁸ Korzár. „Slovanské starožitnosti“ preslávili Šafárika ako najväčšieho učenca v dejinách slovanského staroveku. [online]. 24.05.2000 [cit. 2012-02-24]. Dostupné z WWW: < <http://korzar.sme.sk/c/4721360/slovanske-starozitnosti-preslavili-safarika-ako-najvacsieho-ucenca-v-dejinach-slovanskeho-staroveku.html> >

³⁹ Osobnosti. Cz, Karel Kramář životopis. [online]. [cit. 2012-02-27]. Dostupné z WWW: < <http://zivotopis.osobnosti.cz/karel-kramar.php> >

⁴⁰ VANDROVCOVÁ M., Karel Kramář politik. [online]. Str. 5. [cit. 2012-02-27]. Dostupné z WWW: < <http://www.vlada.cz/assets/tema/Karel-Kramar-politik.pdf> >

Slovanov vníma naopak, ako plejádu mladých ľudí, ktorí majú vládnuť svetu. Majú sa zjednotiť pod ruským vedením a dobiť Konštantínopol, ktorý by sa stal hlavným mestom všeslovanskej ríše. Tým by obnovili históriu Byzancie a vytvorili tak nezničiteľnú všeslovanskú ríšu. Ríša mala byť federáciou skladajúcou sa z 8 štátov, pričom hlavnú úlohu by hralo Rusko. Súčasťou by sa museli stať i neslovanské národy ako Maďari, Rumuni a Gréci. Spoločným jazykom by bola ruština a slovanská kultúra by zažívala obrovský rozkvet. Podobných koncepcií v čase oslobodzovacích slovanských procesov vznikala celá rada, no nijakej sa nepodarilo významnejšie presadiť.

Panslavizmus vyvrcholil v roku 1848, kedy sa v Prahe konal všeslovanský kongres, ktorého ideou bolo zjednotiť Slovanov žijúcich v Rakúsko-Uhorskej monarchii a získať práva pre tieto utláčané národy. Bola tu dokonca vytvorená i všeslovanská vlajka. Hlasy volajúce po panslavistických myšlienkach však začali postupne utíchať a boli nahradené austroslavizmom.

2.4. Austroslavizmus a František Jozef Palacký

Austroslavizmus bol politický koncept, ktorý hovoril o zabezpečení Slovanov pod krídlami Rakúska, mal riešiť problémy Slovanov v monarchii. Predpokladal spoluprácu slovanských národov žijúcich v strednej Európe v Habsburskej monarchii. Formoval sa v 40. rokoch 19. storočia a ako ucelená koncepcia sa objavil v roku 1848 na všeslovanskom zjazde, kde ho presadzovali najmä českí liberáli. Odmietal ideu všeslovanského národa, ktorú horlivo vo svojich dielach zastávali Štúr či Kollár. Predstavitelia austroslavizmu obhajovali myšlienku premeny Rakúsko-uhorskej monarchie, poprípade Rakúska, na federáciu národných celkov.

Ústrednou postavou bol český politik František Jozef Palacký, ktorý vypracoval ucelenú koncepciu vzniku a fungovania Rakúskej federácie a predstavil ju vo svojom najvýznamnejšom politickom spise *Idea státu rakouského*. Spis vydal v roku 1865, v období, kedy sa už nemecký centralizmus nemohol udržať v celej ríši a začalo sa debatovať o zavedení dualizmu. Základnú myšlienku vytvorenia rakúskeho štátu však prezentoval už oveľa skôr, a to v roku 1848 vo svojom liste *Psaní do Frankfurtu*. Zaoberá sa tu modernou úlohou Rakúska. List bol odmietavou odpoveďou na pozvanie frankfurtského zhromaždenia, ktoré riešilo i otázku zjednotenia Nemecka. Ich plánom bolo politicky zjednotiť celé Nemecko, všetky krajiny nemeckého spolku, a tým pretvoriť spolok nemeckých štátov na spolkový štát nemecký. Palacký svoju účasť odmietol s odôvodnením, že to bolo v rozpore s jeho víziou. Vo vzniku spolkového štátu videl nebezpečenstvo v ohrození prirodzených, rovných práv všetkých rakúskych národov v obave, že pri vytvorení veľkého nemeckého štátu by mohla byť Rakúsku ukradnutá suverenita. Takisto spolupráca českej koruny na budovaní nemeckého štátu nie je daná ani historicky, pričom podľa neho „spojení země české s říší Německou pokládáno i považováno býti musí, nikoli za svazek národu s národem, ale za svazek panovníka s panovníkem.“⁴¹ Rakúsko a Nemecko by tak mohli navzájom spolupracovať, zaviesť colnú jednotu, ale nikdy nevytvoriť jednotný spolok, pretože len tak

⁴¹ Palacký František. *Idea státu rakouského*. Předmluva vydavatele. [online]. 09.07.2009 cit. [2012-03-15]. Dostupné z WWW: < <http://www.cesky-jazyk.cz/citanka/frantisek-palacky/idea-statu-rakouskeho.html> >

by bola zachovaná plná suverenita Rakúska a práve v nej videl záruku zachovania českej národnosti. Národné záujmy bolo teda možné brániť vďaka vytvoreniu nadnárodného rakúskeho štátneho celku, no pri zachovaní presne vymedzenej samosprávy.

Čo sa týka, naopak, tlaku z Ruska, Palacký sa domnieval, že z ruskej ríše silnejú hlasy o vytvorení univerzálnej monarchie. Jeho odpor sa však nezakladal na tom, že by to bola monarchia ruská, ale že by to bola monarchia univerzálna, ktorú pokladal za absolútne zlo pre ostatných Slovanov.

Situácia sa však zmenila v marci roku 1849, kedy rakúsky cisár František Jozef I. vydal oktrojovanú ústavu. Tá zaviedla mnohé nové princípy, ako rovnosť pred zákonom, zrušenie poddanstva či zásady občianskeho práva, ktoré zostali v platnosti aj po jej zrušení Silvestrovskými patentmi z roku 1851. Palacký na túto situáciu reagoval v článku *O centralisaci a národní rovnoprávnosti v Rakousku*, ktorým rozvinul myšlienku obsiahnutú v liste do Frankfurtu. Prichádza tu s návrhom na reformu, pretože oktrojovanú ústavu pokladal za silne centralistickú a tým pádom bola v rozpore s novodobou ideou rakúskeho štátu, národnou rovnoprávnosťou. Žiadal viac autonómie pre národy žijúce v monarchii, navrhoval zmeniť mieru kompetencie ríšskeho snemu i zemských snemov. Ako čisto záležitosti ríše vymedzil záležitosti dvora, vojenské, zahraničné, obchodné, právne a finančné. Ostatné veci mali byť v kompetencii zemských snemov, čím by bola zaručená väčšia autonómia národov. Popri rakúskych ministroch si želal mať i ministrov iných národností, a to pre nemeckú, československú, maďarskú, rumunskú, taliansku, juhoslovenskú a poľskorusínsku skupinu obyvateľstva. Týmto článkom Palacký jasne vyjadril, ako si predstavuje moderné uskutočnenie ideí rakúskeho štátu, zavedenie úplnej národnej rovnoprávnosti, a hlavne, zavedenie federácie, v ktorej by bola zachovaná jednota ríše, ale takisto by bol jednotlivým národom zaručený autonómny vývoj.

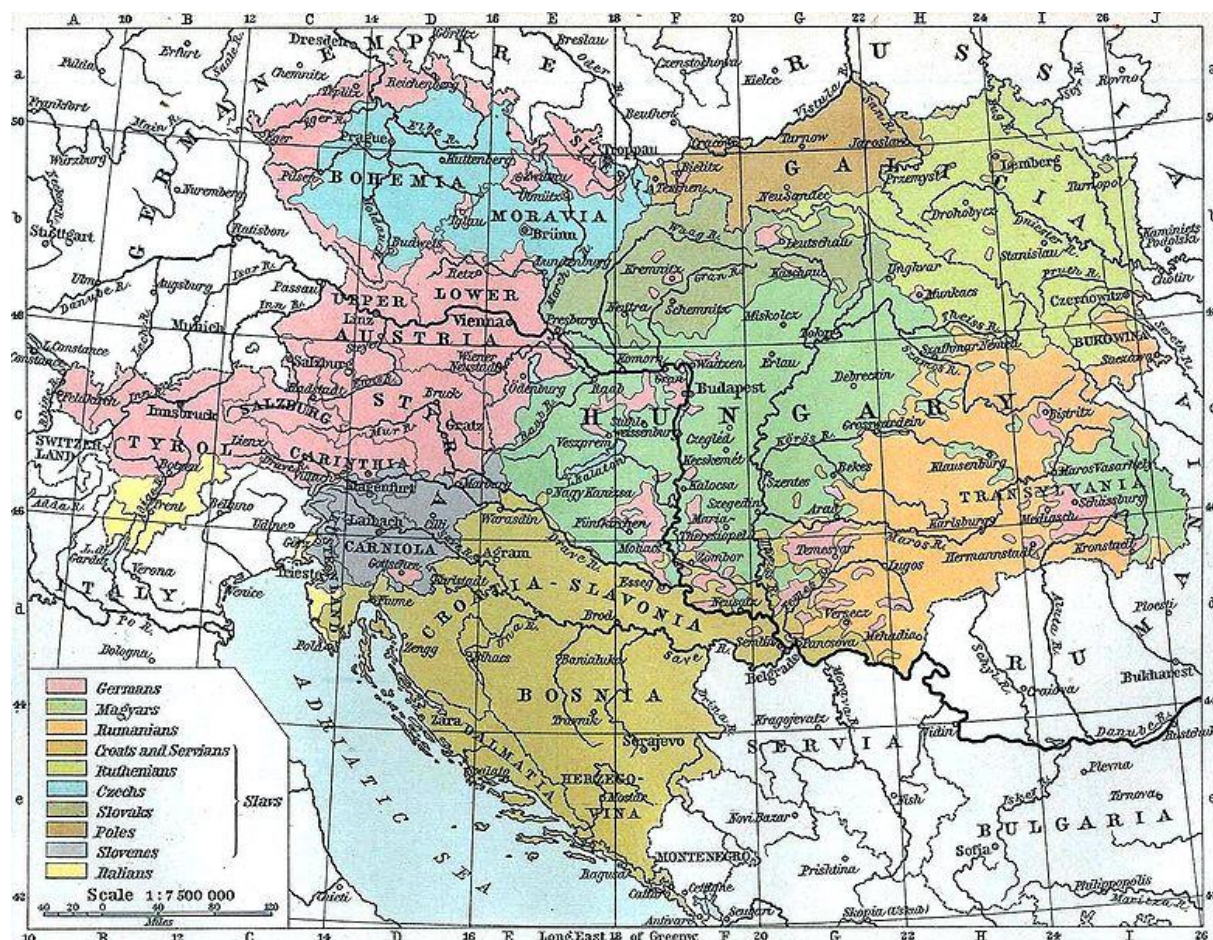
Názory na jeho koncepciu však boli v Rakúskej monarchii rozporuplné. Nemci sa federalizácii a demokratizácii ríše bránili, pretože by viedli k nadvláde Slovanov, ktorý tvorili v monarchii väčšinu, ako môžeme vidieť v tabuľke č. 2.

Tabuľka č. 2: Národnostné zloženie Rakúsko-Uhorska v roku 1910 (údaje sú v percentách)

<i>Rakousko</i>		<i>Uhersko</i>	
Nemci	35,58	Maďari	48,1
Češi	23,02	Rumuni	14,1
Poláci	17,77	Nemci	9,8
Rusíni	12,58	Slováci	9,4
Slovinci	4,48	Chorvati	8,8
Srbochorvaté	2,80	Srbové	5,3
Italové	2,75	Rusíni	2,3
Rumuni	1,00	ostatní	2,2

Prameň: KREJČÍ, O. Geopolitika středoevropského prostoru. 1.vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2000. 318 s. ISBN 80-86119-29-7, s. 138

Obr. č 3: Etnická mapa národov Rakúsko-Uhorska po sčítaní ľudu v roku 1911



Prameň: Internetový zdroj wikipédia: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Austroslavizmus>

Nemci žijúci v Čechách podporovali najmä myšlienky pangermanizmu, a naopak, českí extrémisti prijímali panslavizmus. V dôsledku nadchádzajúcich udalostí však Palacký strácal ilúzie o vytvorení Rakúskej federácie. Varoval pred rozdelením monarchie na dve časti, kde v jednu by ovládli Nemci a druhú Maďari a Slovania by tým pádom boli odsúdení k poddanstvu. Hovoril, že ríša sa môže udržať len v prípade, že bude spravodlivá ku všetkým národom v nej žijúcich. Napokon k rakúsko-uhorskému vyrovnaniu prišlo v roku 1867, načo reagoval slovami: „*My Slované budeme tomu hľadiť (provolání dualizmu) s úprimnou bolesťou vstříc, ale bez bázně. Byli jsme před Rakouskem, budeme i po něm.*“⁴² Význam Palackého je však pre minulosť, ale i prítomnosť českého národa nepopierateľný. Jeho názor, že je v záujme malých národov žiť vo veľkom štáte, ale za prítomnosti rovnakých práv, je poučný i pre terajšok či budúcnosť, keďže došlo k rozšíreniu EÚ o malé štáty a postupne narastá jej význam.

⁴² PhDr. Alois Matuška, Rýmařov: "Byli jsme před Rakouskem, budeme i po něm!" - napsal František Palacký před 140 lety. [online]. 21.05.2005. cit. [2012-03-19]. Dostupné z WWW: < <http://www.bruntal.net/2005052102-quot-byli-jisme-pred-rakouskem-budeme-i-po-nem-napsal-frantisek-palacky-pred-140-lety> >

Palacký nebol sám, ktorý sa snažil nájsť cestu k federalizácii strednej Európy. Poľský gróf Walerian Krasinski zastával názor, že riešením nerovnováhy v strednej Európe je premena Rakúska na slovanský štát, ktorý by zahŕňal Česko, Poľsko, Maďarsko a ďalšie územia, kde žili Slovania. Ďalším príkladom je návrh rumunského národovca Aurela Popovici, ktorý je predstavený v knihe *Spojené štáty Veľkého Rakúska* z roku 1906. Chcel vybudovať federáciu 15 polosuverénnych štátov, pričom mala byť zachovaná vnútorná štruktúra Rakúskej monarchie a rozhodujúce sily v štáte by zostali v rukách cisára, jeho dvora a byrokracie.

Obr. č. 4: Mapa spojených štátov Veľkého Rakúska



Prameň: Internetový zdroj wikipédia: http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_of_Greater_Austria

Svoju koncepciu obhajoval slovami, že „*Veľká rozdielnosť pôvodu, jazykov, obyčajou a mentality rôznych národností si vyžaduje pre celú habsburskú monarchiu, také štátne usporiadanie, ktoré by dokázalo zaručiť, že žiadna národnosť bude ohrozená, blokovaná alebo dotknutá v svojom národno-politickom živote, v svojom vlastnom rozvoji, v svojej národnej hrdosti, jedným slovom – vo svojom spôsobe čítania a žitia*“.⁴³ Návrh hovoril o tom, že občan každého z 15 národných štátov bude zároveň občanom Spojených štátov Veľkého Rakúska. Čo sa týka rozdelenia právomocí medzi federálne a miestne orgány, tak do federálnej tematiky by patrili právomoci panovníka, zahraničná politika, clá, obrana, občianske a trestné právo, razenie mincí či spoločné financie. Národné štáty by boli autonómne a rozhodovali si v ostatných otázkach. Mali by svoju ústavu, vlastný oficiálny jazyk, ale dorozumievacím jazykom v rámci federácie by bola nemčina. Na čele štátov by boli

⁴³ Internetový zdroj Wikipédia. Spojené štáty Veľkého Rakúska. [online]. cit. [2012-03-19]. Dostupné z WWW: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Spojen%C3%A9_%C5%A1t%C3%A1ty_Ve%C4%Bek%C3%A9ho_Rak%C3%BAska>

cisársky miestodržiteľia. Existoval by i federálny parlament, pričom poslanci by boli volení na základe všeobecného volebného práva tajným hlasovaním.⁴⁴ Medzi najznámejšie modely stredoeurópskej federácie patrí Hodžova federácia v Strednej Európe.

2.5. Milan Hodža – Federácia v strednej Európe

Milan Hodža bol známym slovenským novinárom, publicistom, politikom a prvým slovenským predsedom vlády Československej republiky v medzivojnovom období. Patrí medzi najvýznamnejšie osobnosti slovenských dejín 20. storočia. Narodil sa v národne uvedomelej rodine na evanjelickej fare v Sučanoch v roku 1878. Dostalo sa mu výborného vzdelania, študoval v Banskej Bystrici, Šoproni (Maďarsko), Sibiu (dnešné Rumunsko), v Budapešti či vo Viedni. Bol polyglotom a postupne sa naučil až 7 rečí, a to maďarsky, nemecky, anglicky, francúzsky, poľsky, rumunsky a srbochorvátsky. Ešte v čase existencie Rakúsko-Uhorska pracoval ako redaktor *Abendblatte*, či v Slovenskom denníku, ktorý v svojej dobe patril medzi najúspešnejšie periodiká. Slovenský denník bol vôbec prvým slovenským denníkom a mal národno-buditeľský charakter. Hodža tu prispieval svojimi úvodníkmi či reportážami a slúžili taktiež na prezentáciu jeho politických myšlienok. Denník bol určený hlavne pre roľníkov, robotníkov a remeselníkov a bol prostriedkom na prebudenie záujmu o veci verejné či politické.

Hodža mal kontakty na panovnícky dvor, osobite na panovníka Františka Ferdinanda d'Este. Patril medzi jeho dôverníkov a poradcov v tzv. belvederskej dielni. Ich cieľom bolo pripraviť reformy, ktoré by viedli k federalizácii monarchie, kde by všetky národy ríše mali vlastnú autonómiu a mohli sa podieľať na vládnutí. V pracovnom spise z roku 1911 sa k tejto téme vyjadril i Hodža: *“Vývoj politickej tvárnosti novoveku smeruje k veľkej ríši, k svetovej mocnosti. Malé ríše nemajú budúcnosť. Nielen preto, že ich mocnejší susedia rozdrvia, ale už aj preto, že nemôžu vyhovieť národohospodárskym požiadavkám, ktoré na ne kladie moderné štátne zriadenie... Rozvinutie ríše ako svetovej mocnosti je podmienené vnútornou konsolidáciou.”*⁴⁵ Ako vidno, Hodža podporoval spojenie, alebo aspoň spoluprácu stredoeurópskych národov v oblasti politiky a ekonomiky. Vďaka tomu by dokázali čeliť silnejším, hospodársky vyspelejším celkom zo Západu vo svetovom hospodárstve.

Atentát na panovníka Františka Ferdinanda a jeho manželku v Sarajeve však zničili plány Hodžu a iných politikov, ktorí podporovali premenu monarchie v moderný federalizovaný celok. Po 1. svetovej vojne monarchia zaniká a na jej území vznikajú nové národné štáty, medzi nimi aj Československá republika. Hodža bol častokrát považovaný za stúpenca čechoslovakizmu, čo však úplná pravda nie je. Jasne tomu dáva za pravdu i výrok z roku 1921: *„Nehovorme o národe československom. Sme buď Česi alebo Slováci, ale nemôžeme byť Čechoslováci. Sme občania československého štátu, máme spoločné československé*

⁴⁴ KREJČÍ, O. *Geopolitika středoevropského prostoru*. 1.vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2000. 318 s. ISBN 80-86119-29-7, s. 151-152

⁴⁵ Milan Hodža. [online]. cit. [2012-03-19], k dispozícii na <<http://www.osobnosti.sk/index.php?os=zivotopis&ID=733>>

*občianstvo, ale sme dva národy.*⁴⁶ Odmietal síce jednotný etnický československý národ, ale bol stúpencom politického československého národa. Hodža sa počas posledných rokov vojny aktívne zapojil do príprav vedúcich k vzniku Československej republiky. Bol podpredsedom agrárnej strany, tzv. Republikánskej strany poľnohospodárskeho a maloroľníckeho ľudu, v rámci ktorej presadzoval aj pozemkovú reformu. Neskôr sa stal poslancom Národného zhromaždenia po celú dobu existencie ČSR a viedol viaceré ministerstvá, napr. poľnohospodárstva, školstva, unifikácie zákonov či ministerstvo zahraničných vecí. Vrcholom jeho politického pôsobenia bol post premiéra ČSR v rokoch 1935-1938.

Po Mníchovskej dohode emigroval do Francúzska a v roku 1938 založil Slovenskú národnú radu ako vrcholný orgán zahraničného odboja a stal sa jej predsedom. Požadoval obnovenie ČSR, ale na zásade práva Slovákov starať sa o svoje veci samostatne, s výnimkou zahraničnej politiky, obrany, financií a obchodu, kde sa malo postupovať spoločne. Odmietol funkciu miestopredseda londýnskej Štátnej rady československej a odišiel do USA, kde sa aktivizoval v krajaňských spolkoch a pracoval na projekte povojnovej federácie podunajských štátov pod patronátom USA. Táto veľmoc mala pomôcť štátom strednej Európy po vojne a byť vzorom pri uplatňovaní demokracie. V roku 1942 vydal svoju knihu *Federation in Central Europe*, ktoré bolo do slovenského jazyka preložené až v roku 1997 Pavlom Lukáčom pod názvom *Federácia v strednej Európe*. Hodža zomrel v roku 1944 v USA a je nositeľom štátnych ocenení Francúzska, Poľska, Talianska či Rumunska.

Knihu *Federation in Central Europe* mnohí zvyknú označovať ako Hodžov politický testament, keďže ju písal pár rokov pred smrťou počas londýnskeho exilu. Snažil sa tu zhromaždiť svoje politické skúsenosti, ktoré počas svojho života nadobudol a ukázať na možné riešenie povojnovej situácie v strednej Európe. Vracia sa tu k moderným dejinám strednej Európy a orientuje sa na budúcnosť. Uvedomoval si, že ak sa chce stredná Európa brániť proti veľmociam, musí byť jednotná. Rozoberal tu svoj projekt stredoeurópskej federácie, ktorá mala vzniknúť po skončení vojny. Podľa plánu ju malo tvoriť 8 štátov, a to Československo, Poľsko, Maďarsko, Rakúsko, Bulharsko, Rumunsko, Juhoslávia a Grécko, pričom vylučuje Nemecko, ktoré podľa neho nebolo zemepisne preurčené stáť na čele strednej Európy. V knihe sa zaoberal problémami strednej Európy, ako vzťahmi medzi jednotlivými národmi, nacionalizmom, otázkou malých národov, demokraciou či integráciou do nadnárodných celkov. Varoval pred nastolením komunizmu či problémom stredoeurópskej bezpečnosti. Mnohé jeho myšlienky boli považované za pokrokové a inšpirujúce i v neskoršom období. Motto na prebale knihy hovorilo, že: „*autor – československý premiér v rokoch 1935-39 – ústredná postava sudetskej krízy, vytvoril súhrnnú štúdiu miesta a moci demokracie v strednej Európe. Ide o dielo veľkého významu, ktoré sa zakladá na faktoch, a nie na myslení narábajúcom iba so želaniami.*“⁴⁷

Hodžova kniha *Federácia v strednej Európe* začína vetou: „*Vojnové udalosti v strednej Európe dávajú jasne za pravdu myšlienke budúcej, pevne organizovanej spolupráce ôsmich*

⁴⁶ HODŽA, M. *Federácia v strednej Európe*. 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 1997. 360 s. ISBN 80-7149-161-6, s. 24

⁴⁷ HODŽA, M. *Federácia v strednej Európe*. 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 1997. 360 s. ISBN 80-7149-161-6, s. 13

štátov, ktoré ležia v tesnej geografickej blízkosti medzi Ruskom, Nemeckom a Talianskom.⁴⁸ Podľa jeho modelu by podunajskú federáciu tvorilo 8 štátov s rozlohou 582 000 štvorcových míľ, čo bolo takmer toľko ako vtedajšia Veľká Británia, Nemecko, Francúzsko a Taliansko dohromady a približne 100 miliónov obyvateľov. Slobodu a bezpečnosť môže malým národom zaručiť len federácia. Tvrdí, že myšlienka strednej Európy vyplynula z histórie. Vynorila sa už po Napoleonovom víťazstve pri Slavkove, kedy cisár František Jozef mohol Rakúsko-Uhorsko vymaniť spod nemeckého vplyvu, no problémom bola jeho neschopnosť, a najmä nechúť, stať sa konštitučným monarchom ríše, ktorú obývalo až 9 etník. Ďalší pokus a federalizáciu ríše zasa stroskotal kvôli atentátu na následníka trónu Františka Ferdinanda d'Este a následnému vypuknutiu prvej svetovej vojny. Nemci sa snažili o ovládnutie niektorých častí strednej Európy, ktoré pokladali za strategické a obnoviť tak vládu nad územím zvaným Mitteleuropa, ktoré kedysi patrilo do sfér ich záujmu. Porážka Nemecka a následný koniec vojny však priniesol úplne iné riešenia. Na území Rakúsko-Uhorska a ostatku strednej Európy vzniklo množstvo nových suverénnych štátov. To však spôsobilo rozdrobenosť strednej Európy a Hodža dospel k záveru, že federáciu už nemožno vytvoriť mierovou cestou, ale musí vyrásť z krvi a utrpenia, ako mnohé iné veľké politické útvary. Federalizovanú Európu pokladá za nevyhnutnú, pretože len touto cestou môžu malé národy konkurovať veľkým, zachovať si princípy národných i individuálnych práv, či slobodného života a vytvoriť spoločný systém trhovej politiky, výroby a spotreby. Sám Hodža priznáva, že jeho návrh na federáciu je len návrhom. Najprv by bolo treba diskutovať o detailoch. Uvedomuje si, že i medzi krajinami strednej Európy sú veľké rozdiely, napr. v sociálnej štruktúre obyvateľstva, vyspelosti, či ekonomickej výkonnosti. Oproti Rakúsku či Československu, kde existuje pomerne silná vrstva buržoázie a priemyselných robotníkov, väčšinu populácie Rumunska, Bulharska a Juhoslávie tvoria roľníci. Preto je jasné, že by sa najprv muselo vyriešiť mnoho podstatných záležitostí, kým by sa reálne začalo diskutovať o vytvorení federácie.

Federácia mala vzniknúť podpisom zmluvy nezávislých štátov, ktorá by im určovala spoločné záležitosti či záväzky. Na čele mal byť federálny prezident, ktorého by volil Federálny kongres. Vládu mal riadiť federálny kancelár, ktorý by sa zodpovedal prezidentovi. Ministrov by menoval prezident na základe návrhu kancelára. Federálna vláda by mala na starosti medzinárodný obchod, obranu, zahraničnú politiku, financie či dopravu. Kontrolu nad rozpočtom federálnej vlády by vykonával Federálny kongres, ktorého členovia by boli volení dvojtretinovou väčšinou národných parlamentov. Federálnu ústavu navrhnutú Kongresom by museli schváliť národné parlamenty. Tak isto občania národných štátov by automaticky získali federatívne občianstvo, ktoré by bolo platné vo všetkých štátoch federácie. Vystúpenie z federácie by si vyžadovalo zmenu ústavy. Základom podunajskej federácie mala byť colná únia, pričom najviac regulovaným odvetvím sa mala stať poľnohospodárska výroba.⁴⁹

Čo sa týka koncepcie a obsahu knihy *Federácia v strednej Európe*, skladá sa z predhovoru a 4 kapitol. V predhovore autor charakterizuje malé štáty strednej Európy a zaoberá sa tým, prečo

⁴⁸ HODŽA, M. *Federácia v strednej Európe*. 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 1997. 360 s. ISBN 80-7149-161-6, s. 65

⁴⁹ KREJČÍ, O. *Geopolitika středoevropského prostoru*. 1. vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2000. 318 s. ISBN 80-86119-29-7, s. 177-178

k federalizácii nemohlo prísť už skôr. Hovorí, že federalizovaná stredná Európa je nevyhnutnosťou povojnového usporiadania a zároveň priznáva, že je potrebný ešte dlhý čas k tomu, aby mohlo dôjsť k jej vzniku. Jeho myšlienky sú len návrhom a bude treba diskutovať o mnohých dôležitých záležitostiach a detailoch. Na druhú stranu tvrdí, že stredoeurópske krajiny medzi sebou spolupracovali už veľakrát, čo im uľahčuje dlhú cestu k vytvoreniu federácie.

Kapitola prvá má názov *Posledný pokus o federatívne prebudovanie habsburskej ríše v rokoch 1905-1914 v spolupráci s arcivojvodom Františkom Ferdinandom*. Zaoberá sa tu vtedajšou situáciou v monarchii, panovníkom Františkom Jozefom, jeho nástupcom, synovcom, Františkom Ferdinandom, a ich rozdielnymi pohľadmi na vládnutie. František Ferdinand chcel zmeniť prístup k Maďarom a Nemaďarom, čo boli Juhoslovania, Slováci či Rumuni, ktorý praktikoval jeho strýko. Roky utlačania mali skončiť a mnohým národom v ríši sa malo dostať rovnejšieho zaobchádzania. Pasívnych nemaďarských vodcov nahradila nová, silnejšia generácia, ktorá presadzovala demokratické zásady a pokúsila sa prelomiť bariéry, ktoré bránili Nemaďarom získať parlamentné kreslá v uhorskom sneme. Úsilie sa im napokon vyplatilo a v roku 1905 sa dostali po dlhých desaťročiach do parlamentu. Postupne naberali na sile a podarilo sa im presadiť požiadavku úplného a všeobecného volebného práva. Vyslovuje tu nádej, že František Ferdinand bude panovníkom, ktorý dokáže zmeniť situáciu v monarchii, či možnej podunajskej ríši. V ďalšej časti kapitoly sa venuje knihe A. Popovicia *Spojené štáty Veľkého Rakúska*, kde navrhuje, aby sa monarchia premenila na federáciu 15 štátov. Hodža mu vytkol, že jeho plán bol len akýmsi všeobecným podkladom pretvorenia monarchie a nechával veľké privilégia rakúskym Nemcom. Kniha sa stretla s ohlasom v nemeckom Rakúsku a čiastočne u južných Slovanov. Naopak, protestovali proti nej Česi a Poliaci, no a silná kritika išla i z úst Srbov či Slovákov.

Veľkú časť kapitoly venuje práve Františkovi Ferdinandovi, jeho postupnému zbližovaniu sa s Nemaďarmi a následnej spoločnej spolupráci. Postupne vznikli 3 návrhy na prebudovanie monarchie, a to buď: a) Uhorsko by získalo plné občianske právo, čo by zaistilo miernu nemaďarskú väčšinu pri ústavných reformách, či v uhorskom parlamente by boli i takí maďarskí predstavitelia, s ktorými by sa dalo dohodnúť na kompromisoch, b) zrealizovať plán A. Popovicia a vybudovať Veľké Rakúsko ako federáciu 15 polosuverénnych štátov, alebo c) trializmus, čo znamenalo odzbrojiť hnutie južných Slovanov, a to Fiumskou rezolúciou, krachom maďarsko – chorvátskeho zblíženia a anexiou Bosny.⁵⁰ František Ferdinand sa však nepriklonil ani k jednej možnosti. Rozhodol sa vypracovať vlastný plán spolu so svojou „belvederskou dielňou“. Snažili sa o postupnú federalizáciu ríše, kde by mali štáty vlastnú autonómiu, no boli by zjednotené hlavou panovníka. Čo sa týka zahraničnej politiky, arcivojvoda sa usiloval o dobré vzťahy s Nemeckom a zároveň uvažoval o dohode s Ruskom. Z Balkánu prichádzala na adresu jeho politiky značná kritika. Nechcel však rozpútať vojnu so Srbskom. Bol presvedčený o tom, že boje by juhoslovanský problém nevyriešili. Slovanom sa však nepáčili jeho dohody s Ruskom, proti ktorým sa napokon búrili a rakúski Nemci. Napokon však atentát na Františka Ferdinanda a jeho manželku v Sarajeve prerušil ďalšie

⁵⁰ HODŽA, M. *Federácia v strednej Európe*. 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 1997. 360 s. ISBN 80-7149-161-6, s. 104

možné diskusie o tom, ako ríšu federalizovať. Vojna so sebou priniesla úplne iné problémy a konečným výsledkom bol vznik národných štátov a rozdrobenosť strednej Európy.

Kapitola druhá má názov *Iniciatívy za dosiahnutie porozumenia v strednej Európe, 1918-1937*. Začína ju práve konštatovaním, že rozpad Rakúsko - Uhorska bol pre mnohých prekvapujúcou, no na druhú stranu nevyhnutnou udalosťou. Na jeho území vzniká mnoho nových štátov, vrátane Československej republiky, a to 28. 10. 1918. Maďari sa ešte istú dobu po vojne nevedeli vzdať myšlienky pripojenia Slovenska k Maďarsku, no po vzniku ČSR začali postupne sťahovať ich vojská z väčšiny slovenského územia a táto oblasť sa tak stala bezpečnou. Nemaďarské národy, ktoré sa oddelili od Maďarska, nezháľali a rozhodli sa pre užšiu spoluprácu. V roku 1921 podpísali Československo, Juhoslávia a Rumunsko vojensko – politické spojenectvo, tzv. Malú dohodu, ktorá bola namierená voči prípadným snahám Maďarska o revíziu trianonského mieru. Maďari však s vytvorením podunajskej federácie, ktorá by bola federáciou suverénnych štátov, veľmi nesúhlasili. Bolo to spôsobené čiastočne i tým, že ich národné povedomie bolo po vojne ešte stále zranené. Čo sa týka vzťahov ČSR s Poľskom, spočiatku neboli dobré. Mnohí to vysvetľujú inou mentalitou či kultúrou. Vzťahy sa dokonca medzičasom len zhoršovali, no len do obdobia, keď začali medzi sebou spolupracovať stredoeurópske agrárne strany. Postupne sa medzi štátmi vybudovalo väčšie priateľstvo a dokázali sa spoločne zaoberať otázkami ekonomickej či kultúrnej spolupráce.

V ďalšej časti kapitoly sa autor zamerával na nové postavenie ČSR a reformy smerujúce k posilneniu v medzinárodnej politike. Zlepšila sa stredoeurópska spolupráca i činnosť miestnych samospráv či štátnej politiky voči Slovensku. Zaberá sa tu problémom Slovenska, ktoré po dlhý čas bolo neznámym geografickým, ale i politickým celkom. Postupom času však naberala na význame i vďaka svojej významnej a strategickej polohe. V stručnosti opisuje históriu Čiech i Slovenska od vzniku Veľkej Moravy až po vybudovanie ČSR. Ďalej sa zaoberá fungovaním republiky a vybudovaním centralizmu, proti ktorému však vystupovali mnohí Slováci. Slovenskí autonomisti sa cítili vylúčení zo štátnej správy. Na druhú stranu však Slováci potrebovali obsadzovať Čechov do úradov, škôl, pretože tu nebolo toľko kvalifikovaných uchádzačov. Ďalším problémom v republike bola menšinová problematika, pretože v štáte stále žilo veľké percento Nemcov či Maďarov. Vyústilo to až do politiky decentralizácia, ktorá síce nebola úplná, ale znamenal zlepšenie situácie pre Slovensko i menšiny.

Venuje sa i poľnohospodárskej kríze v strednej Európe v rokoch 1930-1931 a následnej ekonomickej spolupráci v oblasti poľnohospodárstva či textilnej výroby. Vznikol agrárnický blok 6 stredoeurópskych krajín, ktorý postupne nabral na sile a stal sa konkurenciou západných krajín. Dochádza k rozvoju agrárnej demokracie a roľníctvo sa stalo najsilnejším prvkom stredoeurópskej demokracie. Ďalej sa venuje ekonomickej spolupráci v rámci Malej dohody a neskorším podpisom obchodných dohôd s Maďarskom a Rakúskom. Hodža predstavuje i jeho tzv. „*Dunajský plán*“, ktorý mal slúžiť k ešte užšej spolupráci štátov Malej Dohody s Maďarskom a Rakúskom. Medzi hlavné body programu patrili, napr. zníženie taríf a zvýšenie kvót, ktoré mali časom zmiznúť, vytvoriť úverový systém, zosúladiť činnosti spojov, pôšt či telegramov alebo zjednodušiť platobné prostriedky a zjednotiť

devízovú politiku.⁵¹ Takáto úzka spolupráca však bola trňom v oku mnohým európskym štátom, najmä vznikajúcim diktatúram. Situácia v Európe sa zhoršila po tom, čo sa k moci dostali nacionalisti a situácia vyvrcholila „Anschlussom“ Rakúska, čo bolo násilné pripojenie rakúskeho územia nacistickým Nemeckom v roku 1938. Ako ďalšie prišlo na rad Československo, ktoré na základe Mníchovskej dohody muselo odstúpiť pohraničné územia osídlené Nemcami.

Tretia, najkratšia, kapitola má názov *Federácia*. Zaoberá sa tu otázkou, čo s malými národmi? Stoja za záchranu pred nemeckým útlakom? Jednoznačne zaujíma postoj, že všetky národy, či už malé alebo veľké, majú rovné práva a nijaký národ nemá právomoci ničiť iný. Nacionalizmus pokladá za veľký omyl, ktorý treba čo najskôr vyriešiť. Opisuje začiatky nacionalizmu v jednotlivých krajinách, napr. v Británii je spätý s Cromwellom a neskôr napoleonskými vojnami, ktoré napomohli k vybudovaniu hrdosti britského národa. Napoleonské vojny tak isto začali budovanie nacionalizmu v Nemecku a svojou mierou k tomu prispela i bismarckova politika. Celý proces napokon vyvrcholil Hitlerovým plánom na vybudovanie Tretej ríše. V Taliansku prišiel nacionalizmus spolu s Mussolinim jeho plánom vybudovať veľké impérium. Naopak, v strednej Európe, snáď len s výnimkou Maďarska, je nacionalizmus spojený s demokratickými princípmi. Stredná Európa mala oveľa priaznivejšie prostredie pre fungovanie demokracie ako v tom čase Nemecko či Taliansko. Na druhú stranu, ak malé národy strednej Európy budú stáť osamotene a nevytvoria nijakú federáciu, budú ľahkým terčom pre Nemcov, ktorí sa pokúsia o nadvládu. S existenciou federácie prichádza pre nich možnosť byť vyrovnanejším partnerom pre Nemcov a vytvoriť akúsi väčšiu rovnováhu v Európe. Malé národy by sa mali brániť i pred kultúrnymi zásahmi od ostatných národných celkov. Ako všetky časti Európy, i stredná Európa, má svoje vlastné kultúrne dedičstvo a bohatstvo, ktoré by si mala chrániť.

V ďalšej časti charakterizuje federáciu a vysvetľuje, že svojim členom prináša len výhody, ako je blízka ekonomická či politická spolupráca. Kladie si otázku ako by mala vyzerat' ústava federácie. Zúčastnené štáty sa budú musieť dohodnúť na tom, ako má federácia fungovať, ktoré záležitosti budú spravovať spoločne, a hlavne, ako má vyzerat' spoločná ústava. Načrtáva právomoci federálneho prezidenta, kancelára a Federálneho kongresu či vlády a vymedzuje, ktoré záležitosti by mali byť riadené spoločne. Hovorí tu o Najvyššom súde, vystúpení z federácie, spoločnom občianstve či oficiálnom jazyku federácie.

No a posledná, 4. kapitola, nesie názov *Môže stredoeurópska demokracia prežiť a smerovať k ekonomickej reforme?* Kritizuje tu názory pesimistov, ktorí tvrdia, že demokracia nemôže vyhrať nad diktatúrou, pretože je príliš slabá. Sám Hodža zastáva názor, že demokracia po vojne zvíťazí, ale iba v prípade, že vytvorí hospodárske podmienky založené na jej vlastných princípoch. Ľudia v strednej Európe si však na ňu budú musieť zvyknúť a pochopiť, že je to systém, ktorý síce ešte nezažili, no mali by mu veriť. Venuje sa tu jednotlivým krajinám, ako napr. Poľku, Rakúsku, Maďarsku či Juhoslávii a zamýšľa sa nad tým, či je možné všade vybudovať demokraciu. Ľudia však jej princípy, i keď možno nevedomky, majú zakorenené

⁵¹ HODŽA, M. *Federácia v strednej Európe*. 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 1997. 360 s. ISBN 80-7149-161-6, s. 190

vo svojich myšliach. Sú to roľníci či katolíci, ktorí za svoju slobodu museli bojovať a nakoniec uspeli.

Ako alternatívu k západným demokraciám si však autor vybral Česko-Slovensko, kde sa tento systém uchytil a prežil až do okamihu násilného zničenia štátu. Je to asi preto, že Česi, tak isto ako Slováci, museli za svoju slobodu bojovať dlhé roky v náboženských či národných hnutiach. O modernej česko-slovenskej demokracii by sme mohli hovoriť počnúc rokom 1907, kedy boli zverejnené výsledky rakúskych volieb a veľkú popularitu si získala agrárna strana. Postupne v ČSR vzniklo 16 veľkých strán, pričom najväčšou bola práve strana Agrárnych demokratov, a 6 menšinových strán. Nevýhodou politického systému však bola veľká roztrieštenosť, a naopak výhodou bol ich ekonomický a spoločenský charakter, ktorý im umožňoval medzi sebou uzatvárať kompromisy.⁵² Vďaka tomu sa im podarilo vybudovať parlament, v ktorom dokázali pomerne rýchlo riešiť mnohé otázky a dohodnúť sa na výsledku. Legislatívu vykonávali výbory a podvýbory. Demokratické princípy sa začali uplatňovať i v hospodárstve. Mnohí sa zhodli na tom, že systém bol vybudovaný naozaj dobre a fungoval. Bol založený na princípe osobného vlastníctva a nikdy neprestal podporovať osobnú iniciatívu. Na konci knihy autor vraví, že demokracia sa postupne zakoreňuje v myšliach stredoeurópskych národov a naberať na sile. Podarilo sa jej zachovať si svoje sociálne a morálne základy, ale i dosiahnuť pozoruhodné výsledky v hospodárstve, a preto treba v tomto trende pokračovať.

Môžeme povedať, že Hodžova koncepcia podunajskej federácie je aplikáciou myšlienky mocenskej rovnováhy a obhajobou vzniku viacnárodného celku v strednej Európe. Podunajskú federáciu sa však po 2. svetovej vojne vytvoriť nepodarilo, možno i kvôli tomu, že i keď Hodžove myšlienky boli v mnohých smeroch pokrokové a inšpirujúce, ale zároveň boli nedokončené a len akýmsi návrhom, ako by to mohlo a malo fungovať. Napokon, projekt zlyhal i kvôli tomu, že mocnosti mali iné plány o rozdelení Európy, ako aj sveta.

2.6. Elemér Hantos a jeho vízie

Profesor ekonomiky na budapeštianskej univerzite, Elemér Hantos, bol známym maďarským mysliteľom, „veľkým Stredoeurópanom“ a patril k zakladateľom hnutia, ktoré malo za cieľ kultúrne a hospodárske zblíženie stredoeurópskych štátov. Viac ako 30 rokov sa zaoberal kultúrnym dedičstvom strednej Európy, pričom jeho poňatie stredoeurópskeho priestoru sa zhodovalo s územím Rakúsko-Uhorska, no vylúčil Poľsko, Nemecko a Bulharsko. V roku 1929 založil vo Viedni inštitúciu s názvom *Mitteuropa-Institut für Förderung der wirtschaftlichen und kulturellen Annäherungen*, čo v preklade znamená *Stredoeurópsky inštitút na podporu hospodárskeho a kultúrneho zblíženia*, ktorého cieľom bolo presvedčiť ľudí, že len úzka spolupráca nástupníckych štátov môže zabezpečiť prosperitu a bezpečnosť v strednej Európe. Postupne začal zakladať takéto inštitúty i v iných mestách a to v Budapešti, Brne či Ženeve. Nadväzoval kontakty s významnými štátnikmi v Československu či

⁵² HODŽA, M. *Federácia v strednej Európe*. 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 1997. 360 s. ISBN 80-7149-161-6, s. 280

Maďarsku. Známy bol svojou širokou propagandistickou činnosťou, vydával rôzne publikácie, usporadúval mnohé prednášky.

Zaujímavé je to, prečo si ako mesto, kde založil inštitút, vybral práve Brno a nie Prahu. Bolo to najmä kvôli tomu, že tu žilo viacero národov, mal tu podporu zo strany priemyselníkov, ale i z Masarykovej Univerzity či od starostu.⁵³ Snažil sa tu usporadúvať rôzne konferencie, prednášky a pozýval prominentných hostí, aby i takto šíril svoje myšlienky. Oblasti, ktorej sa asi najviac venoval, bola kultúra. Roku 1926 vydal knihu *Das Kulturproblem in Mitteleuropa (Kultúrny problém v Strednej Európe)*. Hovorí tu napríklad i tom, že stále klesajú štátne výdavky na kultúru a vzdelávanie, nastáva pokles a úpadok spoločnosti, a naopak, kritizuje vysoké výdavky na armádu a nárast nacionalistických nálad. Zaoberá sa problémom stredoeurópskej kultúry, hovorí, že národy by mali navzájom spoznávať svoje jazyky, kultúru či históriu. Chcel vytvoriť stredoeurópsku centrálnu vzdelávaciu inštitúciu, ktorá by postupne získala veľkú prestíž a bola akými centrom vzdelanosti a kultúry. Hantos bol veľkým obrancom malých štátov, podporoval spoluprácu Československa a Maďarska a zastáva názor, že svoje problémy si majú riešiť sami a nie veľmoci, ako Nemecko či Taliansko. Bohužiaľ, opak sa stal realitou, Nemci obsadili územie Čiech a Moravy a zo Slovenska sa stal akýsi satelitný štát. Boli prenasledovaní všetci, ktorí vystupovali proti Hitlerovi a presadzovali stále myšlienku stredoeurópskej spolupráce. Hantos však žil počas vojny v Budapešti, čo mu i pravdepodobne pomohlo k tomu, že ho neprenasledovali.

Po jeho smrti v roku 1942 sa na idey svojho otca snažil nadviazať i Elemér Hantos mladší. Vydal knihu *Ungarn 1848 und 1956 – Zwei Revolutionen, zwei Kontrarevolutionen, ein Ausgleich*, v preklade Maďarsko 1848 a 1956 – 2 revolúcie, 2 kontrarevolúcie a 1 porovnanie. Zrovnáva tu uhorské povstanie v roku 1848 a Maďarské povstanie proti komunistom z 1956.⁵⁴

Stredoeurópske hnutie napokon úspešné nebolo, možno i kvôli tomu, že štáty si medzi sebou nedokázali vybudovať dostatočne pevné zväzky a prinútiť sa k užšej hospodárskej či kultúrnej spolupráci.

2.7. Disidenti - Milan Kundera

Milan Kundera je česko-francúzsky spisovateľ, ktorý sa stal svetovo najprekladanejším autorom českého pôvodu. Istú dobu bol členom KSČ, no za to, že sa angažoval v reformnom hnutí, bol vylúčený a stal sa disidentom. V roku 1975 emigroval do Francúzska a od 80. rokov píše po francúzsky. Pre toto obdobie je príznačné, že k situácii v strednej Európe sa začali vyjadrovať čoraz viac autori žijúci v exile, ale i tí, čo zostali doma. Kundera písal i pre zahraničnú tlač a v roku 1983 vo francúzskych novinách *Le Débat* zverejnili jeho esej *Un occident kidnappé ou la tragédie de l'Europe centrale*, čiže *Únos Západu alebo tragédia*

⁵³ Elemér Hantos – rakousko-uherský nostalgik, vizionár a veľký Stredoevropan. [online]. Miroslav Jerábek, 28.12.2010. cit. [2012-04-02]. Dostupné z WWW: < http://www.polemos.cz/clanekview.php?clanek_id=57 >

⁵⁴ Taktiež

strednej Európy. Autor tu predstavuje strednú Európu síce ako priestor, ktorý geograficky leží niekde v strede Európy, no politicky patrí, i keď proti svojej vôli, Východu a kultúrne Západu. Je to akási „nejistá oblasť medzi Ruskom a Nemeckom obývaná malými národmi“⁵⁵, ktorý je priestorom pre vojny, okupáciu a dobývanie. A i keď nie je možné presne vymedziť priestor strednej Európy, treba podotknúť, že na prelome 19. a 20. storočia dala svetú kus kultúry, literárne diela, a to i vďaka Židom: „*Žiadna jiná část světa nebyla tak hluboce poznamenána působením židovského génia. Židé, všude cizinci a všude doma, byli ve dvacátém století hlavním kosmopolitním, integrujícím živlem ve střední Evropě.*“⁵⁶

Po roku 1945 bol kus Západu v podobe strednej Európy „unesený“ na Východ a bol podrobený manipulácii a zneužívaniu. Obrali ich o prirodzené životné podmienky a trpeli pod sovietskou okupáciou. Strach z Ruska je podľa neho dlhodobý, a hlavne, opodstatnený, odvoláva sa na skúsenosti Poliakov a agresiu Ruska. Zahŕňať strednú Európu spolu s Ruskom a Východom, je podľa neho zrada, ktorej sa Európa dopúšťa na Poľsku, Maďarsku, ČSR, ale hlavne sa sebe samej. Na druhú stranu nesúhlasí s ideou slovanského sveta, ktorú považuje za akési kliše. Na strednú Európu však nebolo možné pozeráť ako na geopolitický celok, pretože neovládala žiadny vlastný priestor. Je to len akýsi pohľad na svet, spôsob života a uvažovania. Na záver sa vyjadruje, že je to dôsledok toho, že samotná Európa opúšťa svoje pôvodné hodnoty, kultúrnu identitu.

Ohlasy na jeho dielo boli naozaj obrovské, a to ako na Západe, tak na Východe. Čiastočne to bolo pravdepodobne spôsobené i tým, že k téme strednej Európy sa vyjadril už vtedy veľmi uznávaný a oceňovaný autor, akým Kundera bol. Mnohí mu vytkli, prečo tak veľmi viní Rusko z „únosu“ na Východ a na druhej strane si nevšima, čo strednej Európe spôsobilo Hitlerovské Nemecko. Tak isto mnohé problémy, z ktorých viní Rusov, si podľa mnohých spôsobili samotné štáty strednej Európy.

⁵⁵ Trávníček, Jiří (ed): V kleštích dějin. Střední Evropa jako pojem a problém. [online]. 07.06.2010. cit. [2012-04-04]. Dostupné z WWW: < <http://www.iliteratura.cz/Clanek/26535/travnicек-jiri-ed-v-klestich-dejin-stredni-evropa-jako-pojem-a-problem> >

⁵⁶ Taktiež

3. Konceptie a zmeny po roku 1989

Od roku 1989, keď v stredoeurópskych krajinách padli komunistické vlády, sa začalo obdobie výraznejších zmien. Nové, demokraticky zvolené vlády, musia riešiť mnohé problémy, ako je zastaraný priemysel, vysoká zahraničná zadlženosť, hroziaca inflácia, rastúca nezamestnanosť, ale i zdevastované životné prostredie. Nemecko sa znovu zjednotilo a malo šancu vymaniť sa spod vplyvu západu a východu a stať sa hnacím motorom pre obnovu strednej a východnej Európy.

Po rozpade Varšavskej zmluvy či Rady vzájomnej hospodárskej pomoci vznikli rôzne konceptie o politickom usporiadaní strednej Európy. S oživenou myšlienkou československo-poľskej federácie prišiel Zbigniew Brzezinski.⁵⁷ Tá sa však neuskutočnila. Brzezinski je významný poľsko-americký politológ, napísal mnoho kníh o americkej politike, ale i Európe a Ázii. Vo svojich knihách, ktoré vydal po páde východného bloku, zastával názor, že Európa je prirodzený spojenec USA, a práve Nemecko je „nositeľom amerických predstáv o integrácii, preto Spojené štáty musia s Nemeckou obzvlášť úzko spolupracovať pri presadzovaní rozšírenia Európy smerom na Východ.“⁵⁸ Brzezinski zaraďuje do sféry nemeckého vplyvu i Česko a Slovensko a podľa neho oblasť nemeckých záujmov predstavuje zónu, ktorá odpovedá historickému nemeckému kultúrnemu vplyvu v strednej a východnej Európe.⁵⁹ S týmto názorom súhlasil i ruský politológ Alexander Dugin, ktorý tvrdil, že kľúčovým spojencom novej ruskej geopolitiky je Nemecko, a „Česko i „katolícke“ Slovensko spadajú do nemeckej sféry.“⁶⁰ Stredná Európa je podľa neho prirodzená geopolitická jednotka, ktorá je zjednotená strategicky, kultúrne, ale čiastočne i politicky a patria sem národy bývalej Rakúsko-uhorskej monarchie, Prusko, Nemecko a časť západoukrajinských a poľských území. Najsilnejším štátom strednej Európy je práve Nemecko. „Okolo strednej Európy potom podľa A.G. Dugina dôjde ku geopolitickému zjednoteniu celého starého kontinentu.“⁶¹

Napokon sa však teoretické úvahy obrátili iným smerom. Ako opodstatnená sa ukázala najmä spolupráca 3 stredoeurópskych krajín, a to Československa, Poľska a Maďarska v rámci vznikajúcej regionálnej spolupráce pod názvom Vyšehradská skupina, ktorá spočiatku fungovala ako V3 a po rozpade Československa ako V4. Vznikli i ďalšie formy spolupráce, a to v rámci CEFTA a Stredoeurópskej iniciatívy.

⁵⁷ O zmysle regionálnej spolupráce v staronovej strednej Európe. [online]. 22.02.2003 [cit. 2011-12-28] Dostupné z WWW: < <http://cpssu.org/view.php?cislocclanku=2003022301> >

⁵⁸ KREJČÍ, O. *Geopolitika středoevropského prostoru*. 1.vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2000. 318 s. ISBN 80-86119-29-7, s. 245

⁵⁹ Taktiež, s. 244

⁶⁰ Taktiež, s. 246

⁶¹ Taktiež, s. 246

3.1. Vyšehradská skupina

Vyšehradská skupina alebo V4 je „názov zoskupenia bývalých postsocialistických krajín Strednej Európy - Českej republiky, Poľska, Maďarska a Slovenskej republiky.“⁶² Pôvodne existovala Vyšehradská trojka, no po rozdelení Českej a Slovenskej federatívnej republiky (ČSFR), vznikol názov štvorka. Historické korene V4 siahajú až do 14. storočia, a to konkrétne do roku 1335, kedy sa na hrade v uhorskom meste Vyšehrad stretli český kráľ, ktorým bol Ján Luxemburský, poľský kráľ Kazimír III. Veľký a uhorský panovník Karol I. z Anjou, kde si dohodli podmienky spojenectva a hospodárskej spolupráce.

Obr. č. 5: Krajiny Vyšehradskej skupiny



Prameň: Internetový zdroj wikipédia: http://sk.wikipedia.org/wiki/Vy%C5%A1ehradsk%C3%A1_skupina

Vznik dnešnej podoby V4 sa datuje na 15. február 1991, kedy sa vo Vyšehrade stretli česko-slovenský prezident Václav Havel, maďarský premiér József Antall a poľský prezident Lech Walesa a podpísali deklaráciu, ktorou bol položený základný kameň vyšehradskej spolupráce. „V deklarácii sú uvedené nasledovné ciele: obnovenie štátnej suverenity, eliminácia pozostatkov totalitného režimu, vybudovanie parlamentnej demokracie, vytvorenie moderného trhového hospodárstva, plné zapojenie sa do európskeho politického,

⁶² Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky, Visegradská štvorka. [online]. Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej Republiky. [cit. 2011-12-27], Dostupné z WWW:<[http://www.foreign.gov.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_BDFA0F8449A80739C125763500337369_SK&OpenDocument=Y&LANG=SK&PAGE_MEDZINARODNEORGANIZACIE-ALL-DWMCEA7XWF7C=5&MENU=medzinarodne_organizacie_a_zoskupenia&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/IntOrg.nsf/\(vw_ByID\)/ID_3663DC8BFD24ED68C12570DD0038A14C#bookZaklInfo](http://www.foreign.gov.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_BDFA0F8449A80739C125763500337369_SK&OpenDocument=Y&LANG=SK&PAGE_MEDZINARODNEORGANIZACIE-ALL-DWMCEA7XWF7C=5&MENU=medzinarodne_organizacie_a_zoskupenia&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/IntOrg.nsf/(vw_ByID)/ID_3663DC8BFD24ED68C12570DD0038A14C#bookZaklInfo)>

bezpečnostného, hospodárskeho a právneho systému.“⁶³ Všetky aktivity V4 sú založené na posilnení stability v stredoeurópskom priestore. Po rozpade ČSFR a vzniku samostatnej Českej a Slovenskej republiky v roku 1993 sa spolupráca V3 zmenila na V4.

Vyšehradská skupina nie je inštitucionalizovaná, čo znamená, že neexistujú pevne vytvorené inštitucionalizované štruktúry. Jedinou výnimkou je medzinárodný vyšehradský fond (MVF) so sídlom v Bratislave. Jeho úlohou je podpora rozvoju občianskej spoločnosti v týchto krajinách. Podporuje rôzne spoločné kultúrne a vedecké projekty, organizuje mládežnícke výmeny v rámci V4 a podporuje vzájomný cestovný ruch. Navyše pomáha i mimovládnym organizáciám prostredníctvom grantov v oblastiach kultúry, vzdelania a poskytuje i viacero druhov štipendií. Na rozpočte tohto fondu sa podieľajú všetky 4 štáty, a to rovnakým príspevkom.⁶⁴ „Oficiálnym jazykom fondu je angličtina.“⁶⁵

V4 funguje na báze pravidelných stretnutí jej predstaviteľov na rôznych úrovniach, od stretnutí prezidentov až po expertné konzultácie. Spolupráca funguje na báze ročných predsedníctiev, ktoré trvajú od 1.7. až do 30.6. nasledujúceho roku, pričom v súčasnosti je predsedníckou krajinou Česká republika (1.7.2011-30.6.2012). Rotujúce predsedníctvo preberajú krajiny v poradí SR, ČR, PR a MR.⁶⁶ Zvyčajne v júni sa koná oficiálny summit predsedov vlád V4, kde predsednícka krajina odovzdá predsedníctvo nasledujúcej krajine. Ďalší summit predsedov vlád, ktorý je však už neoficiálny, sa koná na konci roka. Raz ročne sa stretávajú i prezidenti krajín V4 a minimálne dvakrát do roka ministri zahraničných vecí. Ostatní rezortní ministri sa stretávajú raz ročne. Predsednícka krajina je vždy zodpovedná za riadenie a koordináciu aktivít v rámci V4.⁶⁷

Počas existencie V4 sa jej ciele menili v závislosti na danej politickej a ekonomickej situácii. Po páde komunizmu štáty spolupracovali „najmä pri prechode od totalitného režimu k slobodnej, pluralitnej demokratickej spoločnosti.“⁶⁸ Po vstupe štátov do EÚ a NATO sa však hlavné ciele zmenili. Usilujú sa o kooperáciu v oblastiach, ktoré sú spojené s európskou

⁶³ Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky, Vyšehradská skupina. [online]. Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky.[cit. 2011-12-27]. Dostupné z WWW: < http://www.foreign.gov.sk/sk/zahranicna_politika/slovensko_a_v4-vysehradska_skupina >

⁶⁴ EURO INFO, Vyšehradská štvorka. [online]. 2011 [cit. 2011-02-27]. Dostupné z WWW: < <http://www.euroinfo.gov.sk/vysehradska-stvorka/?pg=2> >

⁶⁵ Medzikultúrny dialóg, Medzinárodný vyšehradský fond. [online]. [cit. 2011-12-27]. Dostupné z WWW: < <http://www.medzikulturnydialog.gov.sk/index/kde-ziskat-podporu/medzinarodny-visegradsky-fond> >

⁶⁶ Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky, Vyšehradská spolupráca. [online]. Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky. [cit. 2011-12-27]. Dostupné z WWW: < http://www.foreign.gov.sk/sk/zahranicna_politika/vysehradska_spolupraca-vysehradska_spolupraca >

⁶⁷ Taktiež

⁶⁸ Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky, Višegrádska skupina. [online]. [cit. 2011-12-27]. Dostupné z WWW: < http://www.europskaunia.sk/visegradska_skupina >

integráciou, čo je napr. hospodárstvo, infraštruktúra, energetika, cezhraničná spolupráca či presadzovanie spoločných záujmov v EÚ i vo vzťahu k tretím krajinám. V4 úzko spolupracuje aj s inými stredoeurópskymi štátmi, krajinami juhovýchodnej a východnej Európy, ale i s ďalšími regionálnymi skupinami, ako Benelux či Severská rada.

3.2. CEFTA: Stredoeurópska zóna voľného obchodu

Bola to ďalšia forma regionálnej spolupráce v hospodárskej oblasti. Organizácia vznikla 21. decembra 1992 vo Varšave, kde podpísali dohodu Československo, Poľsko a Maďarsko. Jej hlavným cieľom bolo vytvoriť oblasť voľného obchodu postupnou liberalizáciou vzájomných obchodných vzťahov a odstránenie tarifných prekážok. Neskôr sa k spomenutým zakladajúcim štátom pripojili ďalšie 3 krajiny, a to Slovinsko v roku 1996, Rumunsko v 1997 a Bulharsko 1999.⁶⁹

Prvý efekt priniesla dohoda od marca 1993, kedy členské štáty znížili clá na priemyselné produkty o približne 40% a po zmenách v 1994 prekročil podiel bezcolných tovarov 50%-nú hranicu. Od roku 1997 už bol od cla oslobodený obchod so všetkými priemyselnými tovarmi s výnimkou citlivých položiek.

Vznik CEFTY priniesol mnohé pozitívne výsledky. Rápídne sa zvýšil vzájomný obchod, krajiny sa preorientovali v zahraničnom obchode na štáty EÚ, nastala zmena v komoditnej štruktúre exportu, pozitívne pôsobila pri riešení problémov spojených s transformáciou centrálne riadených ekonomík na liberalizované a prehĺbila sa ekonomická integrácia vo vnútri CEFTA.⁷⁰

Všetky zúčastnené krajiny museli pred vstupom do CEFTY podpísať prístupové dohody s EÚ, takže CEFTA slúži v podstate ako príprava na plnohodnotné členstvo v EÚ. Väčšina jej členov sa stala členmi EÚ a z CEFTY odišla, či už to bolo v roku 2004 Česko, Slovensko, Poľsko, Maďarsko, Slovinsko a v roku 2007 Rumunsko a Bulharsko. Jej súčasnými členmi sú najmä štáty Balkánu, ako Chorvátsko, Macedónsko, Albánsko, Moldavsko, Čierna Hora, Srbsko, Bosna a Hercegovina.

3.3. SEI: Stredoeurópska iniciatíva

Pôvodná iniciatíva vznikla v Budapešti v roku 1989 pod názvom Iniciatíva „4“ a jej členmi bolo Maďarsko, Rakúsko, Taliansko a SFRJ (Socialistická federatívna republika Juhoslávie). V roku 1990 sa pripojila ČSFR a vznikla Pentagonála, v 1991 to bolo Poľsko a vznikla Hexagonála. V roku 1992 po rozpade Juhoslávie pristúpili Chorvátsko, Slovinsko, Bosna

⁶⁹ O zmysle regionálnej spolupráce v staronovej strednej Európe. [online]. 22.02.2003 [cit. 2011-12-28]. Dostupné z WWW: < <http://cpssu.org/view.php?cisloclanku=2003022301> >

⁷⁰ Taktiež

a Hercegovina a názov sa zmenil na Stredoeurópska iniciatíva (SEI).⁷¹ S pokračujúcimi udalosťami (napr. rozpad ČSFR) vzrástol počet členov na 18, pričom polovica z nich je členom EÚ. Hlavným cieľom bolo rozšíriť ekonomickú spoluprácu medzi krajinami v strednej Európe a zabezpečiť súdržnosť Európy. SEI nie je medzinárodná organizácia a nemá ani stále inštitúcie, je združením, formou regionálnej spolupráce. Vznikol len Výkonný sekretariát SEI v Terste, neskôr Sekretariát pre projekty SEI. Čo sa týka predsedníctva SEI, tak to rotuje po roku, a to podľa abecedného poriadku začiatočného písmena názvu krajiny v anglickom jazyku. V roku 2011 je predsedníčkou krajinou Srbsko. Od roku 1994 sa konajú každoročné stretnutia premiérov členských krajín a schôdzky ministrov zahraničných vecí a stretnutia ministrov zodpovedných za určitú problematiku. Medzi hlavné ciele SEI pri jej vzniku patrila podpora a prehĺbenie spolupráce medzi členskými štátmi, posilnenie účasti štátov na procese európskej integrácie, zabránenie vzniku nových deliacich čiar a rozdelenia Európy, podpora najmenej rozvinutých štátov či štátov usilujúcich sa o vstup do EÚ.⁷²

Čo sa týka operačných nástrojov SEI, tak existujú 4:

1. „Funding Unit“: od roku 2004 poskytuje možnosť využívať finančné prostriedky EÚ aj pre nečlenské krajiny, pričom prístup k týmto prostriedkom získavajú vďaka multilaterálnej spolupráci medzi členskými a nečlenskými štátmi EÚ
2. „Program KEP“: slúži na podporu spolupráce a transferu know-how a skúseností nových členských štátov EÚ nečlenským krajinám
3. „Univerzitná sieť“: členské univerzity môžu realizovať výmenné pobyty pre učiteľov i študentov a navyše sú vyčlenené finančné prostriedky pre poskytovanie štipendií a grantov
4. „Vedecko-technologická sieť“: podporuje účasť vedeckých pracovníkov na výskumných projektoch v oblasti matematiky, fyziky, chémie či bio-inžinierstva.⁷³

Hlavné finančné nástroje SEI sú taktiež 4, a to:

1. Kooperačný fond: bol vytvorený v roku 2001 s cieľom pomôcť dosiahnuť ciele SEI
2. Trust Fond pri Európskej banke pre obnovu a rozvoj: jej cieľom je podporiť aktivity zamerané na infraštruktúru, energiu, stavebníctvo či pôdohospodárstvo
3. Fond solidarity: podporuje účasť expertov krajín, najmä nečlenských krajín EÚ, na rôznych podujatiach SEI

⁷¹ Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, Stredoeurópska iniciatíva (SEI). [online]. [cit. 2011-12-28]. Dostupné z WWW: < <http://www.culture.gov.sk/zahranicne-stykky/stredoeurpska-iniciatva-sei> >

⁷² O zmysle regionálnej spolupráce v staronovej strednej Európe. [online]. 22.02.2003. [cit. 2011-12-28]. Dostupné z WWW: < <http://cpssu.org/view.php?cisloclanku=2003022301> >

⁷³ Ministerstvo zahraničných vecí slovenskej republiky, Stredoeurópska iniciatíva. [online]. Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky. [cit. 2011-12-28]. Dostupné z WWW: < http://www.mzv.sk/sk/zahranicna_politika/stredoeuropska_iniciativa >

4. Klimatický fond SEI: slúži na ochranu klímy a životného prostredia v nečlenských štátoch EÚ⁷⁴

Problém pri realizovaní záujmov a spoločných cieľov je však fakt, že toto združenie sa skladá z veľkého množstva štátov, a hlavne, že sú to veľmi rozdielne krajiny. Niektoré sú členmi EÚ a sú zasa krajiny ekonomicky zaostávajúce, ale i politiky nestabilné, ako napr. Macedónsko.

3.4. Stredná Európa v EÚ

Už v roku 1993 sa na zasadnutí Európskej rady v Kodani začali rozoberať možnosti rozšírenia EÚ na východ, do strednej a východnej Európy. Vypracovali systém požiadaviek, ktoré krajiny musia splniť, aby sa mohli uchádzať o vstup do EÚ. Tieto požiadavky sú známe pod pojmom Kodanské kritéria, a sú to napr. stabilita inštitúcií zabezpečujúcich demokraciu, právny štát, ochranu ľudských práv, fungujúca trhovacia ekonomika či zabezpečiť ochranu menšín. Komisia postupne hodnotila pozíciu krajín v strednej a východnej Európe a v roku 1997 Rada začala prístupové rokovania s niektorými krajinami, a to Českou republikou, Poľskom, Maďarskom, Slovinskom a Estónskom. S ostatnými krajinami plánovali začať rokovania až po tom, čo urobia výrazný pokrok v plnení Kodanských kritérií. Pre strednú Európu je dôležitý najmä výsledok luxemburskej konferencie z roku 1997. Jej najdôležitejším uznesením bolo, že v roku 1998 sa môžu začať prístupové rokovania s krajinami strednej Európy, avšak nie s každou rovnako. Krajiny boli rozdelené do 2 skupín, pričom prvú tvorilo 5 už spomínaných štátov a v druhej boli Slovensko, Lotyšsko, Malta, Rumunsko a Bulharsko. O 2 roky neskôr bolo v Helsinkách zrušené rozdelenie do skupín a krajiny posudzovali len podľa dosiahnutých výsledkov. Nevyhnutnou podmienkou členstva v EÚ bol predpoklad, že krajiny budú schopné implementovať právne normy EÚ do svojho právneho systému a prijať nové záväzky, ktoré pramenia z právneho systému a procesu fungovania EÚ.⁷⁵ Zmluva z Nice z roku 2001 predstavovala nové štádium v príprave na rozšírenie EÚ o štáty strednej Európy, mala pripraviť európske inštitúcie a rozšíriť hlasovanie kvalifikovanou väčšinou i do iných oblastí. Napokon, v roku 2004 pristúpilo do EÚ 10 štátov, a to Česká republika, Slovensko, Poľsko, Maďarsko, Slovinsko, Litva, Lotyšsko, Estónsko, Malta a Cyprus. Štáty strednej Európy sa tak opäť viac priblížili k západným a zabezpečili si väčšiu previazanosť s Európou.

3.5. Stredná Európa v NATO

NATO, alebo Severoatlantická aliancia, je medzivládna vojensko-politická organizácia, ktorá bola založená v roku 1949. Organizácia vznikla na základe Severoatlantickej zmluvy, ktorú podpísalo 12 zakladajúcich štátov a zaručovala všetkým zúčastneným krajinám pomoc v

⁷⁴ Taktiež

⁷⁵ Hospodárska súťaž v Európskej únii, Rozširovanie Európskej únie. [online]. 2001. [cit. 2011-12-28]. Dostupné z WWW: < http://www.foruminst.sk/europa/index_sl_body.php?TemaId=7>

prípade napadnutia, zaistiť ich bezpečnosť. Postupne vstupovalo do NATO stále viac štátov a momentálne má 28 členov, pričom 2 štáty sú zo Severnej Ameriky, a to USA a Kanada a zvyšných 26 je z Európy. Protivníkom NATO vo východnom bloku bola Varšavská zmluva, čo bolo zasa vojenské zoskupenie štátov strednej a východnej Európy pod vedením Sovietskeho zväzu a vznikla v roku 1955 ako odpoveď na založenie NATA. V roku 1989 predložilo NATO program spolupráce medzi Západom a Východom, čo napokon vyústilo do prijatia Spoločnej deklarácie o neútočení v roku 1990, ktorá však už veľký význam nemala, keďže východný blok padol, a napokon, roku 1991 Varšavská zmluva zanikla. Výsledkom bolo rozširovanie NATO do strednej a východnej Európy. V roku 1991 vznikla tzv. NACC – Severoatlantická rada pre spoluprácu, ako „fórum pre vzájomné politické konzultácie členov NATO a bývalých krajín Varšavskej zmluvy v oblasti spoločného záujmu, najmä na poli obrany a bezpečnosti.“⁷⁶ Prvé rozširovanie po studenej vojne prišlo so znovuzjednotením Nemecka. Ak však do svojich štruktúr chceli prizvať ďalšie štáty, museli sa zmeniť jej úlohy. Počas studenej vojny bolo hlavnou úlohou NATO obrana spojenia a ochrana jej členov. So zjednotením Nemecka a pádom Sovietskeho zväzu sa však úlohy zmenili a NATO založilo množstvo partnerských programov, ktoré mali pomôcť stredoeurópskym v procese reformácie a poskytnúť im neskôr členstvo v organizácii.⁷⁷

V roku 1994 bol prijatý program Partnerstvo za mier, ktorý bol programom transformácie a rozvoja vzťahov medzi NATO a štátmi strednej a východnej Európy po skončení studenej vojny. Rozširoval politickú a vojenskú spoluprácu a zvyšoval stabilitu, bezpečnosť a dôveru. Krajiny, ktoré sa uchádzali o členstvo, museli na základe Štúdie o rozšírení NATO z roku 1995 dokázať, že sú fungujúcimi demokraciami, kde funguje trhovú ekonomiku a rešpektujú práva menšín, sú vyriešené problémové susedské vzťahy a sú ochotné a schopné prispieť k bezpečnosti aliancie.⁷⁸

Napokon ďalšie rozšírenie NATO o krajiny strednej Európy prišlo v roku 1999, kedy sa jej členmi stala Česká republika, Poľsko a Maďarsko. No a v roku 2004 do organizácie okrem iných vstúpilo i Slovensko.

Ako vidno, krajiny strednej, ale i východnej Európy, sa aktívne zapájajú do celosvetového diania. Snažia sa vybudovať čo najužšie vzťahy s ostatnými vyspelými štátmi, dohnať ich tak v hospodárskej výkonnosti i vyspelosti a zlepšiť životnú úroveň.

⁷⁶ Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky, Cesta Slovenska do NATO. [online]. Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky. [cit. 2011-12-29]. Dostupné z WWW: < http://www.mzv.sk/sk/zahranicna_politika/slovensko_v_nato-cesta_slovenska_do_nato >

⁷⁷ Euro Encyklopédia, NATO. [online]. [cit. 2011-12-29]. Dostupné z WWW: < <http://www.europskaunia.sk/nato> >

⁷⁸ Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky, Cesta Slovenska do NATO. [online]. Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky. [cit. 2011-12-29]. Dostupné z WWW: < http://www.mzv.sk/sk/zahranicna_politika/slovensko_v_nato-cesta_slovenska_do_nato >

Záver

Vo svojej bakalárskej práci som sa venovala téme Koncepcie v strednej Európe. Ako som na začiatku spomenula, je veľmi náročné vymedziť priestor strednej Európy, pretože geografické poňatie sa častokrát nezhoduje s politickým, kultúrnym či historickým. I práve kvôli tomu postupne vzniklo mnoho modelov a návrhov o vytvorení a vyčlenení stredoeurópskeho priestoru, ktoré sa nezhodovali a v mnohom si dokonca odporovali. Dalo by sa povedať, že časom vznikli 2 veľké prúdy, a to pangermánsky a panslavistický. Oba som vo svojej práci načrtla a predstavila najznámejších zástupcov. Ich koncepcie ich preslávili, našli si mnohých zástancom i odporcov. Dokonca by sa dalo povedať, že mnohokrát boli vnímané kontroverzne.

V prvej časti som sa venovala hlavne pangermanizmu a ich myšlienkam. Centrum a silu strednej Európy videli v Nemecku, ktoré by sa stalo akýmsi ťahúňom ostatných štátov. Azda najznámejším predstaviteľom tohto prúdu sa stal Nemec Friedrich Neumann, ktorý svoje myšlienky uverejnil v knihe *Mitteleuropa*. Je rozpracovaná naozaj podrobne, rozpráva tu o ekonomickom či colnom usporiadaní Európy. Nechcel vytvoriť federáciu, ale akýsi zväzok štátov, ktoré by navzájom spolupracovali, no zachovali si svoju zvrchovanosť. Nebol to tak silný nacionalista ako mnohí iní a možno i preto sa jeho koncepcia netešila veľkej obľube práve v Nemecku. Ich opakom bol panslavistický prúd, ktorý odmietal účasť Nemecka na stredoeurópskom dianí. Chceli zjednotiť Slovanov do jedného celku. Niektorí videli možnosť zjednotenia pod vedením silného štátu, Ruska, iní to však odmietali. Zástancami tejto koncepcie sa stali mnohí významní štátnici v Čechách, na Slovensku, ale i napr. v Rumunsku. Po čase však hlasy volajúce po zjednotení začali slabnúť, pravdepodobne preto, že nemali veľkú podporu a ich predstavy sa častokrát líšili. Časom však i vďaka Palackému naberala na pozornosti tzv. austroslavizmus, ktorý odmietal panslavistické myšlienky a obhajoval prípadnú možnosť premeny Rakúskej monarchie na federáciu. Išlo by o ochranu a zjednotenie Slovanov v monarchii. Ako však vieme, táto koncepcia sa uskutočniť nemohla kvôli následnému vypuknutiu 1. svetovej vojny a jej následkom. V strednej Európe vzniklo mnoho nových národných štátov, ktoré bránili svoju zvrchovanosť a spolupráca sa tak budovala oveľa ťažšie.

Najväčšiu pozornosť som sa rozhodla venovať Milanovi Hodžovi a jeho návrhu vytvorenia podunajskej federácie. Mnohé jeho myšlienky boli určite pokrokové, nadčasové, no na druhú stranu sa môžu zdať nedokončené. Sám však priznal, že je to len hrubý náčrt možností fungovania federácie, ktorá by určite napomohla k väčšej spolupráci, obranyschopnosti a rýchlejšiemu pokroku stredoeurópskych štátov. Načrtol územnú samosprávu, rozdelenie kompetencií a fungovanie federálnych i národných aparátov.

V závere som v stručnosti opísala vývoj po roku 1989 a postupné začleňovanie štátov do európskeho i celosvetového diania. Mnohé štáty sa stali právoplatnými členmi nadnárodných organizácií a snažia sa o posilnenie svojich pozícií.

Zoznam použitej literatúry

- [1] POSPÍŠIL, I. *Střední Evropa a Slované*. 1.vyd. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2006. 246 s. ISBN 8021041749
- [2] KREJČÍ, O. *Geopolitika středoevropského prostoru*. 1.vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2000. 318 s. ISBN 80-86119-29-7
- [3] KOŠÍK, K. *Století Markéty Samsové*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1993, 205 s. ISBN 80-20204-42-3
- [4] HODŽA, M. *Federácia v strednej európe*. 1. Vyd. Bratislava: Kalligram, spol. s.r.o., 1997. 359 s. ISBN 80-7149-161-6
- [5] TRÁVNÍČEK, J. (ed) *V kleštích dějin: střední Evropa jako pojem a problém*. 1. vyd. Brno: Host, 2009. 343 s. ISBN 9788072943234

Internetové zdroje

- [6] KOŘÁLKA, Jiří. *Mitteleuropa Friedricha Naumanna jako plán německé hegemonie v Evropě za první světové války*. [online]. 10.12.2009 [cit. 2011-11-26]. Dějiny a současnost č. 1/203. Dostupné z WWW: < <http://deliandiver.org/2009/12/mitteleuropa-friedricha-naumanna-jako-plan-nemecke-hegemonie-v-evrope-za-prvni-svetove-valky.html> >
- [7] KRIVOŠÍK, Lukáš. *Slovenská republika po americkom impériu*. [online]. 11.9.2007 [cit. 2011-11-26]. Dostupné z WWW: < <http://archiv.station.zoznam.sk/station/clanok.asp?cid=1186476576687> >
- [8] MISTRÍK, Erich. *Kam patří stredná Európa?*. [online] In: Civitas.č. 20, 2/2003, s.1. [cit. 2011-11-27], Dostupné z WWW: < www.erichmistik.sk/texty/cee.doc >
- [9] Operačný program „Stredná Európa“. [online] 30.12.2007. [cit. 2011-11-27]. Rozvojové programy. Dostupné z WWW:<http://ec.europa.eu/regional_policy/country/prordn/details_new.cfm?LAN=2&gvPAY=SK&gv_reg=ALL&gv_PGM=1294&gv_defL=7>
- [10] Prof. PhDr Jiří Frajdl, CSc., *Příspěvek k problematice pangermanizmu*. [online]. Praha: Křesťanskosociální hnutí ve spolupráci s Nezávislou skupinou Věrní zůstaneme, Kruhem občanů ČR vyhnaných v r. 1938 z pohraničí a Českým národním sdružením, 2010. [cit. 2012-02-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/pripevek-k-problematice-pangermanizmu.html>>
- [11] Hrabě de Gobineau. *O nerovnosti lidských plemen. Poznámky a přílohy*. [online]. Praha: Orbis, 1942. Str. 18 [cit. 2012-02-15]. Dostupné z WWW: < <http://gobineau.files.wordpress.com/2011/04/vii-gobineau-poznc3a1mky-a-pc599c3adllohy.pdf> >

- [12] NEUMANN, F. *Mitteleuropa*. [online]. Berlin, 1916. 297 s., str. 5-8. [cit. 2012-02-16]. Dostupné z WWW: < <http://archive.org/stream/mitteleurpa00naumuoft#page/n7/mode/2up> >
- [13] KOŘALKA, J. *Mitteleuropa Friedricha Neumanna jako plán německé hegemonie v Evropě za první světové války*. [online]. 10.9.2009 [cit. 2012-02-17]. Dostupné z WWW: <<http://deliandiver.org/2009/12/mitteleuropa-friedricha-naumanna-jako-plan-nemecke-hegemonie-v-evrope-za-prvni-svetove-valky.html>>
- [14] ŠTÚR, Ľ: *Panslavizmus a naša krajina*. [online]. Slovenske národné noviny, 215. Číslo, 3. september 1847. [cit. 2012-02-17]. Dostupné z WWW: < <http://www.stur.sk/clanky/9cl1.htm> >
- [15] Ján Kollár, Životopis Jána Kollára. [online]. Zlatý fond SME. [cit. 2012-02-24]. Dostupné z WWW: < <http://zlatyfond.sme.sk/autor/68/Jan-Kollar> >
- [16] Korzár. „Slovanské starožitnosti“ preslávili Šafárika ako najväčšieho učenca v dejinách slovanského staroveku. [online]. 24.05.2000 [cit. 2012-02-24]. Dostupné z WWW: < <http://korzar.sme.sk/c/4721360/slovanske-starozitnosti-preslavili-safarika-ako-najvacsieho-ucenca-v-dejinach-slovanskeho-staroveku.html> >
- [17] Osobnosti. Cz, Karel Kramář životopis. [online]. [cit. 2012-02-27]. Dostupné z WWW: < <http://zivotopis.osobnosti.cz/karel-kramar.php> >
- [18] VANDROVCOVÁ M., Karel Kramář politik. [online]. Str. 5. [cit. 2012-02-27]. Dostupné z WWW: < <http://www.vlada.cz/assets/tema/Karel-Kramar-politik.pdf> >
- [19] Palacký František. Idea státu rakouského. Předmluva vydavatele. [online]. 09.07.2009 cit. [2012-03-15]. Dostupné z WWW: < <http://www.cesky-jazyk.cz/citanka/frantisek-palacky/idea-statu-rakouskeho.html> >
- [20] PhDr. Alois Matuška, Rýmařov: "Byli jsme před Rakouskem, budeme i po něm!" - napsal František Palacký před 140 lety. [online]. 21.05.2005. cit. [2012-03-19]. Dostupné z WWW: < <http://www.bruntal.net/2005052102-quot-byli-jsme-pred-rakouskem-budeme-i-po-nem-napsal-frantisek-palacky-pred-140-lety> >
- [21] Internetový zdroj Wikipédia. Spojené štáty Veľkého Rakúska. [online]. cit. [2012-03-19]. Dostupné z WWW:<http://sk.wikipedia.org/wiki/Spojen%C3%A9_%C5%A1t%C3%A1ty_Ve%C4%B Ek%C3%A9ho_Rak%C3%BAska >
- [22] Milan Hodža. [online]. cit. [2012-03-19], k dispozícii na <<http://www.osobnosti.sk/index.php?os=zivotopis&ID=733>>
- [23] Elemér Hantos – rakousko-uherský nostalgik, vizionár a veľký Stredoevropan. [online]. Miroslav Jeřábek, 28.12.2010. cit. [2012-04-02]. Dostupné z WWW: < http://www.polemos.cz/clanekview.php?clanek_id=57>
- [24] Trávníček, Jiří (ed): V kleštích dějin. Střední Evropa jako pojem a problém. [online]. 07.06.2010. cit. [2012-04-04]. Dostupné z WWW: <

<http://www.iliteratura.cz/Clanek/26535/travnicek-jiri-ed-v-klestich-dejin-stredni-evropa-jako-pojem-a-problem> >

[35] O zmysle regionálnej spolupráce v staronovej strednej Európe. [online]. 22.02.2003 [cit. 2011-12-28] Dostupné z WWW: < <http://cpssu.org/view.php?cislocclanku=2003022301>>

[26] Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky, Visegradská štvorka. [online]. Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej Republiky. [cit. 2011-12-27], Dostupné z WWW:<[http://www.foreign.gov.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_BDFA0F8449A80739C125763500337369_SK&OpenDocument=Y&LANG=SK&PAGE_MEDZINARODNEORGANIZACIE-ALL-DWMCEA7XWF7C=5&MENU=medzinarodne_organizacie_a_zoskupenia&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/IntOrg.nsf/\(vw_ByID\)/ID_3663DC8BFD24ED68C12570DD0038A14C#bookZakInfo](http://www.foreign.gov.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_BDFA0F8449A80739C125763500337369_SK&OpenDocument=Y&LANG=SK&PAGE_MEDZINARODNEORGANIZACIE-ALL-DWMCEA7XWF7C=5&MENU=medzinarodne_organizacie_a_zoskupenia&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/IntOrg.nsf/(vw_ByID)/ID_3663DC8BFD24ED68C12570DD0038A14C#bookZakInfo)>

[27] Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky, Vyšehradská skupina. [online]. Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky.[cit. 2011-12-27]. Dostupné z WWW: < http://www.foreign.gov.sk/sk/zahranicna_politika/slovensko_a_v4-vysehradska_skupina >

[28] EURO INFO, Vyšehradská štvorka. [online]. 2011 [cit. 2011-02-27]. Dostupné z WWW: < <http://www.euroinfo.gov.sk/vysehradska-stvorka/?pg=2>>

[29] Medzikultúrny dialóg, Medzinárodný vyšehradský fond. [online]. [cit. 2011-12-27]. Dostupné z WWW: < <http://www.medzikulturnydialog.gov.sk/index/kde-ziskat-podporu/medzinarodny-visegradsky-fond> >

[30] Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky, Vyšehradská spolupráca. [online]. Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky. [cit. 2011-12-27],. Dostupné z WWW: <http://www.foreign.gov.sk/sk/zahranicna_politika/vysehradska_spolupraca-vysehradska_spolupraca >

[31] Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, Stredoeurópska iniciatíva (SEI). [online]. [cit. 2011-12-28]. Dostupné z WWW: < <http://www.culture.gov.sk/zahranicne-styky/stredoeurpska-iniciatva-sei> >

[32] Ministerstvo zahraničných vecí slovenskej republiky, Stredoeurópska iniciatíva. [online]. Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky. [cit. 2011-12-28]. Dostupné z WWW: < http://www.mzv.sk/sk/zahranicna_politika/stredoeuropska_iniciativa >

[33] Hospodárska súťaž v Európskej Únii, Rozširovanie Európskej Únie. [online]. 2001. [cit. 2011-12-28]. Dostupné z WWW: <http://www.foruminst.sk/europa/index_sl_body.php?TemaId=7>

[34] Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky, Cesta Slovenska do NATO. [online]. Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky. [cit. 2011-12-29]. Dostupné z WWW:<http://www.mzv.sk/sk/zahranicna_politika/slovensko_v_nato-cesta_slovenska_do_nato >

[35] Euro Encyklopédia, NATO. [online]. [cit. 2011-12-29]. Dostupné z WWW:
< <http://www.europskaunia.sk/nato> >

Zoznam tabuliek

Tabuľka č. 1: Nemci v nenemeckých stredoeurópskych štátoch.....	13
Tabuľka č. 2: Národnostné zloženie Rakúsko-Uhorska v roku 1910.....	26

Zoznam obrázkov

Obr. č. 1: Stredná Európa.....	9
Obr. č. 2: Mitteleuropa a rozdelenie Európy.....	17
Obr. č. 3: Etnická mapa národov Rakúsko-Uhorska po sčítaní ľudu v roku 1911.....	27
Obr. č. 4: Mapa spojených štátov Veľkého Rakúska.....	28
Obr. č. 5: Krajiny Vyšehradskej skupiny.....	39

